

СТОРІНКИ
ІСТОРІЇ

СИМИРЕНКО-
ЗНАВСТВО

стор. 7-11



МИСТЕЦТВО

ДИВАКИ
ТА ПРИГОДИ

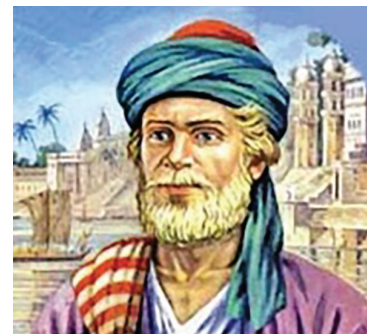
стор. 13



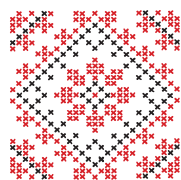
КРИМСЬКІ
НОТАТКИ

НАПИСАНЕ -
ЗАЛИШАЄТЬСЯ!

стор. 15



Загальнодержавна українська газета



КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№32 | 10 серпня 2018

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

ISSN 2519-4429



ТУХЛЯ: БОЙКІВСЬКЕ СЕЛО

стор. 4-9



4182015719400131 32

БОГДАН ДЯЧИШИН

ЖИТТЯ У СЛОВІ

СТОП. 2-6

Засновник сднігого в Україні музею Героїв Маківки, сільський голова Тухлі, ветеран АТО Андрій ТКАЧИК

ЖИТТЯ У СЛОВІ — ДУХОВНЕ ЖИТТЯ

Думками любові обійняти весь світ.

Автор

«Понад триста років пошуків та обґрунтування опори буття людини поза нею – у фізичному світі, вона повертається до його відчуття у своїй духовній метафізичній сутності, яка і є тим прилученням до Абсолюту» (В. П. Мельник «Філософія. Наука. Техніка»).

Людство віддаляється від Абсолюту і не намагається пізнати хоча б ази Його сутності.

«Сучасний світ живе в тривожному очікуванні, пов'язаному з виявом численних кризових явищ фактично в усіх сферах життєдіяльності європейської цивілізації...» (Там само). Відхід від гуманітарного підходу в науці, виховання народу без належного пошанування рідної мови, без усвідомлення того, що тільки мова є основою єдності народу, нехтування вагою слова в суспільстві – ось причина світової гуманітарної катастрофи.

«Коли лежиш у полі лицем до неба і вслухаєшся в многоголосу тишу полів, то помічаєш, що в ній щось є не земне, а небесне» (Михайло Коцюбинський «Intermezzo»). Людство вступило в так званий Антропоцентр – в нову геологічну епоху, яка змінила умови життя на планеті. Колосальне споживання енергії призвело до зміни клімату, й людині залишається дедалі менше місця на планеті Земля: «Проблема полягає в тому, що моральні засади як визначальні імперативи життєдіяльності в умовах технічної цивілізації просто перестають бути такими... Наука, по суті, закладає потенційні загрози цивілізаційному світу. Річ у тому, що «наука є результатом розвитку тих цивілізацій, які переходять від культу природного до культу штучного» (Там само. В. П. Мельник). Загадка полягає в тому, що «взаємостосункова», духовна енергія не має обмежень щодо її накопичення людиною, і саме вона сприяє зменшенню розбіжності з «вікопною» енергією, ресурси якої обмежені... Окрім того, ненаситне споживання першої загрожує фізичному існуванню другої енергії, носієм якої є людина.

«Людина наділена Божою іскрою до пізнання світла істини...» (Там само), але ж ця «іскра» ледь жевріє, бо ми порушуємо рівновагу в ноосфері, яка складається усіма розумами, що взаємодіють. Взаємодіють... Найбільший гріх людства – роз'єднання. Сенс буття людини – плекання свого інтелекту, духовності у процесі осягнення форми (лат. – краси) життя з Богом, щоб



Богдан ДЯЧИШИН

у всіх проявах її діяльності думка випереджала дію: «Споглядання потребує поєднання питання «що я повинен робити» з питанням «яким я повинен бути» (Там само).

Людина поставила себе в центр Всесвіту і вважає, що все слугує їй і обертається навколо неї як єдино можливого центру: «З погляду вічності – сумна на всім печатя: / Усе довкола – перелітні тіні» (Андрій Содомора «Пригорща хвилини»). Ми ж – пилінка пилінки і живемо момент моменту в цьому незбагненному, нескінченному світі. Якщо й існує десь його кінець, то за ним – початок...

Осмысливши сутність Бога – намагаймося Його полюбити: «щоб пізнав ти істину науки, якої навчився» (Євангеліє від Луки 1:4)*, бо ще Григорій Сковорода писав, що «не можна полюбити те, чого не знаєш».

Сутність Бога. Читаю книжку «Шевченко від А до Я» (текст Леоніда Ушкалова): «Бог – казав наш великий філософ Григорій Сковорода, – це те, що є». Григорій Савич виснував цю думку з Біблії: «І сказав Бог Мойсеєві: «Я Той, що є» (Вихід 3:14а). Я думаю, що Бог – це згусток великої енергії ідеального вакууму, ним є і з допомогою цієї енергії все створив і творить: «Значення безмежно малого безмежно велике» (Луї Пастер). Бог усюди і в усьому. Крихітна частинка Його Духу в травинці, дереві, тварині, а найбільшу частку Він дарував людині, яку вона примножує, побільшує впродовж свого життя.

Далі читаю: «Бог – не просто слово. Він – живий, а всі людські міркування про те, що таке Бог, насправді не такі вже й важливі». Гадаю, що цю думку пан Леонід знайшов у Біблії: «Та я знаю, що мій Викупитель живий...» (Книга Йова 19:25а), бо все інше не має для нас значення.

Дух Божий перебуває в тілі людини (людина істота духовна, в іншому контексті – душевна). Не душа, а «Дух Божий ширяв над поверхнею води...» (Буття 1:2).

Хоча слова «душа» і «дух» стоять в одному гнізді «Практичного словника синонімів», укладеного Святославом Караванським, але слово «дух» ще й виокремлено в окремий рядок із наведенням прикладів його вживання. Це – як і твердження академіка Олега Кришталева, що нема в людини душі, тим паче безсмертної – вживаємо слова «душа» на означення того, чого «не існує». Пригадаймо Декартову пораду: «Уточнюйте значення слів – і позбавите світ половини його непорозуміння».

Далі: «Автобіографічний дискурс, поза сумнівом, є одним із змістовних наповнень Стехового роману, проте, особливого роду: це життєпис душі, рсуче, а не персони. Душа ж має власні знаменні дати, визначальні події, сама досягає незримих звершень або падає в чорні безодні, рідко, майже ніколи не звітуючи про все це перед власною свідомістю, а тим більше – перед зовнішнім світом» (Костянтин Москалець «Лабіринт під сунірям смерті». В кн. Марка Роберта Стеха «Голос»). Розмислюймо...

«Споконвіку («На початку» – Рафаїл Турконяк) було Слово» (Євангеліє від Івана 1:1а), бо «Слово – наочне свідоцтво вічності» (Павло Мовчан). Бог має початок? Бог – Абсолют. З 1934 року відома теорема австрійського професора Курта Геделя про неможливість дослідити до кінця всі процеси будь-якої замкненої системи, не вийшовши за її межі. На сьогодні ми не можемо вийти за межі нашої Сонячної системи, а Всесвіту – й поготів, тому нам не залишається нічого іншого, як, на відміну від тварин, дивитися не тільки під ноги, а й, хоч інколи, на зорі.

Що таке істина, логіка буття? Розмислюю, читаю: «Гедель показав, що істина є сильнішою за можливість доказу, тобто не все, що є істинним, можна довести» (Марія Фюрст, Юрген Тринкс «Філософія»). Логіка буття – це, коли добре мені, то й добре моєму ближньому, або «Може, це і не дуже правильно з погляду вічності, але наше ставлення до інших майже завжди залежить від їхнього ставлення до нас» (Михайло Слабошпицький «Протирання дзеркала»).

Життя у слові – духовне життя. Ми черпаємо енергію духу від Бога, бо «Бог є Дух...» (Євангеліє від Івана 4:23а), і набуваємо її ще й упродовж нашого життя, якщо воно не суперечить логіці буття.

Усе плине, усе змінюється... Чи є в цьому світі незмінні істини і щось стабільне? «І сказав Бог Мойсеєві: «Я Той, що є». І сказав: «Отак скажеш Ізраїлевим синам: Суций послав мене до вас» (Вихід 3:14). «Оскільки ми мусимо бути стабільними у вірі, щоб процвітати, ми дійшли висновку, що «істинний» світ є суцільним, а не змінюваним та перетворюваним (F. Nietzsche 1959)» (Марія Фюрст, Юрген Тринкс «Філософія»). Ми є і створені Богом – це незаперечна істина. Що ще?

Спостерігаймо видиме, впиваймося його красою, то осягнемо бодай крихітну життєву і Божої сутності.

Релігія – річ соціальна. Віра – річ індивідуальна.

Віра – це цілісний комплекс наших знань і розуміння не бачених очима об'єктів; це те, що неможливо цілісно сприйняти з допомогою наших п'яти органів сприйняття навколишнього світу, до кінця зрозуміти й осмыслити: «Власне, у сфері духовно-практичного знання в науково-образній формі зафіксовано суто людський, персоніфікований образ світу, наповнений вірою, сумнівами, прозріннями, емоціями й інтуїцією, здогадками, ідеями та ідеалами, прагненнями й оцінками» (В. П. Мельник «Філософія. Наука. Техніка»).

На стелі бібліотеки конгресу США вражають слова поета

Попу: «Порядок – перший закон небес». Тисячі, мільйони людей проходять під ними, хтось, може, й читає їх, але чи розуміє...

Юрій Канигін вважає, що не за горами історична епоха, яку «можна назвати ерою Живого Бога» («Віхи священної історії»). Так воно чи не так? Адже виходить: у якомусь часі Бог був мертвим...

Зустрічаю знайомого, й почали розмову про сутність віри в Бога. Запитання до мене руба:

– Бог піклується про нас?

– Ні!..

– То для чого мені такий Бог?

Нам ніхто нічого не заборгував – у Всесвіті все відбувається автоматично (незалежно від нас).

Що Бог є, я знаю. Для мене це не віра, а – Абсолют. Усе створене Богом і наділене часточкою Його Духу – мовчить про таїну буття й прийде шне.

Співпраця з Божими намірами – найвище щастя. Але не завжди вміємо їх відчитати. Видається, що на якомусь етапі нашого поступу відбувся збій. Андрій Содомора виснував вельми цікаву думку («Пригорща хвилини»):

Навіки втрачена благословенна днина, коли в роздвоєнні ще не була людиною!

Був же такий момент у житті людства! Коли? Можливо, тоді, коли людина, не відаючи, що таке місто і його вигоди, посправжньому ще була дитям природи, і Адам із Євою ще трималися за руки...

З позиції вічності наше життя є моментом, який поєднує минуле й майбутнє. Перше нам дуже важко осмыслити й зрозуміти, бо все оцінюємо переважно за мірками свого часу. Сьогодні ж у глобалізованому суспільстві відчувається шалений розрив між технологічним поступом людства і духовними критеріями його співжиття. Мільярди людей перетворилися на споживачів аж ніяк не гуманних технологій, а таке споживачтво загрожує розумовим виродженням...

Куди спрямована наша увага – туди йде і наша енергія. Ми інвестуємо в агресора, зло, добро, живимо їх, підтримуємо. Висновок...

Для Бога не існує спрощеного поділу на добро і зло... І тут я пригадав один із трьох законів діалектики «Закон єдності й боротьби протилежностей». Словники подають таке його тлумачення: «Немає протилежностей без їхньої єдності, немає єдності без протилежностей. Єдність протилежностей відносно тимчасова, боротьба протилежностей абсолютна... «Усвідомлення цього приводить українців до переконання, що передусім треба покладатися в усьому на власні сили. ►

► Амбівалентність української, зрештою не тільки української, ментальності, має важливе значення для суспільного поступу, оскільки відображає єдність і боротьбу протилежностей як основу розвитку (Захара І. С. «Українська філософія»).

Стати цілісним – це об'єднати те, що помилково роз'єднали – добро і зло.

Згадалося з Гегеля: «Достойне смерті все, що народжується». Можливо, й помилкова думка, бо все, що народжується, передусім достойне життя – це основний закон усього живого.

Мудрість мовчання – вінець мудрості людини. Сова... «Сидить собі та птаха... «не плаче й не співає» (Андрій Содомора «Наодинці зі словом»). Мовчить.

Дитину (дорослого також) необхідно навчити любити й думати, все інше здобувається важкою щоденною працею: «Ми не досягнемо жодної з інших цілей, якщо забудемо, що мета освіти – збагачувати розум і душу живих людей» (Кен Робінсон і Лу Ароніка «Школа майбутнього...»).

Відсутність особистої думки руйнує людське в людині, її дух, духовність, тож мусимо усвідомити, що вже своїм народженням взяли на себе тягар жити людським життям: «У нас багато людей так вірять у власну місію, що забувають про найпростішу – залишатися Людиною...» (Євген Баран «Щоденникові медитації, афоризми»).

Інколи дрібна думка ятрить наше серце, і воно може закам'яніти байдужістю, зневагою до близьких нам людей. У безмежному полі нашого життя наповнюємо наш мозок живими думками радості й добра, кохання й любові, дрібні ж і злі думки руйнують імунну систему людини: «Обмініться ж, брати мої, / Молю вас, благаю!» (Тарас Шевченко).

«Хліба та видовищ», а думати – зась. Думання втомлює – якое воно буде... Не буде, бо під мертві мізки думка не «потече».

«Всяка думка подібна до тіста: варто добряче її пом'яти – усе з неї зробиш», – несподівано зауважив Іван Тургенев. Цей процес, попри все інше, мав би нагадувати тренування інтелектуальних здібностей, бо кожна думка має мати свій ґрунт, і якщо вона правдива, то є життєвий результат її дії.

Живіть, творячи власний світ Маленького принца – правдиве є цілісним.

Я втомився від політики і того, що брехня брехню доганяє ще й поганяє брехнею! Не випадково Декарт виснував думку, що в політиці й релігії неможливі зміни. Живе людина – правдою, існує – брехнею.

Світ дуже поділений і різний (розділяй і владарюй!). Необхідно виробити й утілювати глобальну освітню програму, навчаючи бачити світ серцем, а не тільки очима. І «Треба мислити



глобально, а діяти локально», як висловився геніальний Володимир Вернадський.

Найновіші досягнення науки свідчать, що Всесвіт виник із нікчемної порожньої комірочки п'ятнадцять мільярдів років тому: «Вірою ми розуміємо, що віки Словом Божим збудовані, так що з невидимого сталося видиме» (Послання ап. Павла до євреїв 11:3).

Якщо спостерігати за природою, то зауважимо, що всі її процеси повторюються й поновлюються. Усе минає, аби повернутися, лише людина не має віднови... Чи так є насправді, – можливо, тут ідеться про складніші, більш приховані, недоступні звичайному спогляданню процеси, бо дух людини вертається до Бога (Еклезіаст 12:7).

Життя... «Доброта не старіє, жорстокість не старіє, світ залишається вічно молодим, старіє й умирає тільки людина, і нічого немає певнішого за смерть» (Павло Загребельний «Я, Богдан»). «Хто зна, чи те, що називаємо життям, не є смертю, а що називаємо смертю – життям» (Євріпід). Споконвіку це питання опановує людську свідомість. Усіх нас жахає мовчання безмежних теренів часопростору, ми знемаємо, не відаючи, що там. І що стоїть за ось цим звідомленням: «І Бог кожному сльозу з очей їхніх зітре...» (Об'явлення Івана Богослова 21:4).

Зрештою, «Жити – означає мислити» (Ціцерон), та й як не визнати рацію Ральфа Емерсона, що «Порятунок людства в тому, щоб кожному навчитися думати своїм розумом» (Еклезіаст 1:18).

Принагідно: чому на речі, на людей не раз дивимось геть недбало. Зокрема, в Роденовому «Мислителі» (в одному з його образів) бачимо насамперед чоловіка зі зламаним носом, але задум твор-

ця скульптури значно глибший – його заакцентує поет: «Причім тут ніс? Печаль його – в очах...» (Богдан Смоляк). Світ занадто складний, щоб можна було лише людською думкою пізнати його.

Мислитель – думаюча, творча людина – поводити народу... Про це можемо тільки мріяти. Але ж рано чи пізно мрії здійснюються. Працюймо, щоби прискорити цей час!

Мислитель уміє з'єднати минуле з майбутнім! А як же нам поєднати своє життя з минулим, як зберегти в пам'яті тих, кого вже нема серед нас? Як глибоко все те, що відійшло, повинне проникнути в наші серця? А таки мусить заглибитися, щоб воно, серце, не здичавило, не позбавило нас зв'язку з майбутнім. Авжеж, по-справжньому може бути щасливою тільки та людина, яка чує дзвоник «тронки», хоч як би далеко він не звучав.

Людина мусить залишатися людиною. Усім відома істина: прийшли ми в цей світ нагими, такими й відійдемо (за Еклезіастом 5:14). Нам залишається єдине: своїми душевними поривами ненастанно поєднувати минуле і майбутнє.

Читання, роздуми дають нам можливість заглибитися у сутність нашого буття, хоча «Людина утримується на грані двох безодень, безодні нескінченності і безодні небуття» (Паскаль).

Життя ілюзія – правда, ідеал і це все, до чого я намагаюся наблизитися в розмислах, дії.

Якщо, пізнаючи природу речей, відчуваємо й бачимо сльози, то ми щось-таки зрозуміли, щось-таки наше серце пізнало й запам'ятало; так, зі сльозою, що наче весняна роса, розмисли серця й пам'яті допомагають нам жити й творити.

Гріх... «Будьте ж мені! І прости мені всі мої гріхи безпробинні»

(Василь Стус). «Безпробинні... Будь чесним перед собою. Приклад Ісуса Христа. Де відповідь? «Не будь справедливим занадто, ...пощо нищити маєш себе?» (Еклезіаст 7:16). Що означає «занадто»? Споконвіку українці жили за законами... Так можна, а так не можна. Це гарно, а це негарно... У цьому означенні і ментальності українця: «Частина істориків філософії схильна вважати українську ментальність інтравертною, оскільки начебто в ній морально-етична тематика переважає над натуралістично-емпіричною і наголошує на постійному вдосконаленні людини, а не світу» (Захара І. С. «Українська філософія»).

Творчість і мораль – посестри, близнята, які можуть жити тільки і тільки вкупі.

Запитувати – спонукати читача до роздумів і дії, щоб воля до знання була усвідомленим поверненням до свого «Я», заохочувала до пізнання сутності природи речей. Ще Ніцше стверджував, що «воліє краще нічого не знати, аніж знати багато чого наполовину» (Марія Фюрст, Юрген Тринкс «Філософія»).

Кохання першим і останнім не буває – воно єдине і вічне: «Якщо б кохання було тільки почуттям, то не було б підстави обіцяти кохати одне одного вічно» (Еріх Фромм «Мистецтво любові»).

Людина ж так далеко відійшла від Божих законів, що мислителям неможливо висувати всеохопну формулу щастя. Я ж гадаю, що має право на життя й така думка щодо повноти щастя – це коли не стається того, чого не мало би статися.

Вже сивочолими розуміємо, яке то щастя, коли хтось думає про нас, молиться за нас і поєднаний з нашим серцем невидимою духовною ниткою життя.

Живемо у вічності, і правда провадить нас до вічності.

Сутність людини – бути собою, не зрадити себе, свою пам'ять.

Думка без життя, життя без думки – мертві. Думка мусить випереджати дію.

Думки – це не лише думки, які спонукують до мислення, а й згусток енергії слова, рідного слова, рідної мови, дарованої нам Богом, тож нежеже пригнічувати Отця нашого небесного непошануванням рідної мови: «Мова – це необхідне удосконалення мислення й природний розвиток властивих тільки людині здібностей» (Олександр Потебня).

Думки, почуття... Кожен мусить особисто пройти через оте вічне наближення до себе, осягнути істину самопізнання: «Поспішай до мене, але до себе – насамперед» (Сенека «Моральні листи до Луцілія»).

Сила енергії думки й пам'яті у слові, бо тільки воно здатне оживити і думку, і пам'ять; слово без думки мертве, як і думка без слова; тільки в єдності, в парі вони здатні покликати до життя наш мозок для дії. Мозок до-

бирає, пересіює слова й думки, переносить-пересаджує їх у невідомі й невидимі комірочки, зберігаючи, підживлюючи енергією життя й дії, але в кожного з нас «своя стежка у світ слова, у світ, що за словом...» (Андрій Содомора «Наодинці зі словом»).

Поезія – це не гра слів і рими, а глибинне осмислення думки. Думки ж бо живі й розумні істоти.

Пам'ять – сльоза, як весняна роса, нею живемо вдень і вночі: «Для мене вже не існує «тепер», не існує «колись», я живу поза часом, форма й сутність мого існування (життя – Б. Д.) – пам'ять, власне, я і є пам'ять, і тому я вічний» (Павло Загребельний «Я, Богдан»).

Серце кожної людини – дзвоник, який пробуджує її єство до життя.

Слово записується в мозку, але здатне запам'ятатися й серцем. Оберегаймо дзвоник нашого серця, щоби будити словом інші серця, серце громади.

Слово рідної мови дає плід, «що в ньому насіння» (Буття 1:11). Слова-насінина плодоносять, засівають людське єство вірою, надією, любов'ю, коханням, добром, наснагою до праці: «Лише завдяки мові людина змогла піднятися до вершин наукової творчості, бо тільки мова є засобом утворення понять і суджень, без яких неможлива жодна наука, інтелектуальна діяльність загалом» (Олександр Потебня в кн. І. С. Захари «Українська філософія»).

Засоби самопізнання, осягнення самоідентичності – у мові, у рідному слові. Торкаймося його глибинного осмислення розумом серця, дослухаймося до нього: «Дослухатися до рідного слова – це дослухатися до пісні, історії, сягати самого кореня, і не тільки в граматичному сенсі, а й кореня думок, образів, настроїв» (Андрій Содомора).

Укотре хочеться нагадати, що я б нашу національну ідею означив так: працювати вдень і вночі, щоб рідна мова звучала в щоденному вжитку в усіх закутках України, бо ж «Мова – це вираз життєвої форми, суспільства, в якому людина виросла» (Марія Фюрст, Юрген Тринкс «Філософія»).

Маємо справжніх митців рідного слова, які своїм життям, працею утворюють українськість в Україні, бо «І поки живе мова – житиме народ якої національності» (Іван Огієнко).

Пам'ятаймо про застереження Олександра Потебні: «Чужа мова лише тоді збагачує національний дух, коли рідна мова повноцінно функціонує у всіх без винятку сферах життєдіяльності народу» (І. С. Захара «Українська філософія»).

Рух до єдності народу, рух до свободи, людяності, рух до перемоги чужих нам стереотипів у формі (лат. – красі)

ТУХЛЯ: БОЙКІВСЬКЕ СЕЛО, ЯКЕ ЗУПИНИЛО МОНГОЛЬСЬКУ НАВАЛУ

Іван Франко про Тухлю:
«Стародавнє село Тухля – це була велика гірська оселя з двома чи трьома чималими присілками, всього коло півтора тисячі душ. Село й присілки лежали не там, де лежить теперішня Тухля, але геть вище серед гір, у просторій долині, що тепер поросла лісом і зветься Запалою долиною».

Село Тухля Сколівського району минулого року відзначало своє 620-ліття з дня першої письмової згадки

Перед усім світом прославив Іван Франко гірське бойківське село Тухля, на матеріалах якого створив безсмертний шедевр української літератури – повість «Захар Беркут». Повість була написана на конкурс, оголошений редакцією журналу «Зоря» в 1882 році, а наступного року надрукована в журналі «Зоря».

Кожна людина, сім'я, родина в селі – це захоплююча сторінка нашої історії. Вражає сила духу наших земляків, їх безмежна самопожертва в ім'я свого народу, їхні подвиги, буденна турбота про обличчя села. Воно виплекало сотні справжніх синів і дочок, що поклали своє життя на вівтар служінню народові.

Затерлися, заросли травою, покритися барвником могили багатьох поколінь тухлян, але вони нам передали найсвітліше – рідну мову, звичаї, традиції, наснагу до боротьби. Ми всі свято віримо у щасливу долю наших нащадків, які житимуть на вільній рідній землі та з повагою і любов'ю ставитимуться до України, служитимуть їй, і з гордістю аналізуватимуть історію свого краю.

Дух боротьби за край не вичерпав себе по-сьогоднішній день. Багато тухлян були в УГА, у лавах Січових Стрільців, в УПА. За час нинішньої російсько-української війни майже 30 мешканців села були учасниками АТО.

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ СЕЛА ТА ЙОГО ТОПОНІМІКА

Село Тухля розташоване в глибині Карпат, у живописній долині річки Опір, її лівої притоки Головчанки, в народі «Головчанки» та правої – Цигли, в народі «Либихорка» від назви села Либихора.

Із археологічного погляду село це не достатньо вивчене. Проте випадкові знахідки дають підставу говорити, що перші люди могли появитися в епоху нового кам'яного віку (8–2 тис. до н.е.). Неолітичні крем'яні знаряддя праці та посуд знаходилися на окраїні Тухлі і в навколишніх селах. Археологічні розвідуваль-



Історичний комплекс «Захар Беркут». Фото Андрія ЩЕКУНА

ні розкопки, проведені в червні 1973 року під керівництвом довідченого науковця О. О. Радича на горі Погар біля села підтверджують, що ця місцевість була заселеною вже у XIII ст. Там було знайдено велику кількість уламків кераміки давньоруського походження.

Походження назви села має дві версії: від вогняного клімату і від перекладу слів «ту охляв», «тут втомився». Через Тухлю, по долині ріки Опір, проходив старовинний торговельний шлях з долини Дністра на Закарпаття та Придунайську низовину. Можливо, подорожні, тут охлявши, сподобали собі місцевість, поселилися і назвали поселення «Тухлею».

Походження назви річки Опір виводиться з переказу, що річка названа від однойменної відчайдушної боротьби, яку вели наші предки проти угорських завойовників (їх наступ було припинено біля витоків річки).

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТУХЛІ В XIV – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

У період Київської Русі територія села входила до її складу, з 1084 року – в Галицьке, а з 1199 року – в Галицько-Волинське князівство. Після падіння останнього в 1349 році землі села разом з усією Сколівщиною потрапляють під панування шляхетської Польщі (в 70-х роках 14 століття на деякий час Галицькі землі захопили угорські феодалі, а з 1387 року Польща надовго закріплює тут своє панування).

По долині річки Опір через Тухлю проходив старовинний торговельний шлях з долини Дністра на Закарпаття та Придунайську низовину. Перебування на цьому шляху безперечно сприяло розвитку Тухлі. Цим же шляхом у середині XIII століття намагався прорватися один з великих монгольських загонів. Битва між монголами і місцевими жителя-

ми лягла в основу сюжету повісті Івана Франка «Захар Беркут».

У період панування шляхетської Польщі в Галичині верховним власником земель Сколівщини став польський король, який роздавав землю шляхті. У числі перших шляхтичів-власників Сколівщини історична література згадує братів Мика й Іванка з Волощини, яким польський король Володислав Ягайло за службу 1397 року, 5 березня, дав на вічне володіння землі над рікою Опором за проходом, що його населення називає Воротами. У королівському акті говориться: «Надаємо ім (Микові й Іванкові) право на заснування села в лісах наших за проходом, який населення зве Воротами, над рікою Опором і в полях пустих, які там є, як Сколе і Тухля, і в інших лісах і полях з обох сторін ріки Опору – і це село від нині і на вічні часи Сколем повинно називатися». Це перша документальна згадка і про Сколе, і про Тухлю.

Польські феодалі обкладають селян Тухлі всезростаючими податками і повинностями. Наприкінці XVI століття від наділу 5–6 га селянин повинен був платити щороку 3–4 злотих, що становило на той час досить велику суму. Пізніше стягуються різні платежі за користування лісом, без якого верховинці не міг обходитись, плата для сторожі, що охороняла кордон з Угорщиною, податок від диму тощо. Всього за рік селянин платив готівкою 12–15 польських злотих. Ці грошові платежі доповнювалися ще багатьма натуральними поборами. Селянин повинен був віддати панові певну кількість волів (поволівщина), овець, свиней, бджіл, домашньої птиці і навіть пстругів (форелі) та сиру, не рахуючи панщини. А панщина спочатку становила 4 дні на рік від кожного двору. Поступово кількість днів панщини зростає, в 1772 році вона досягає 28 днів на рік.

Страждали селяни і від шляхетської сваволі та феодалних міжусобиць. Нерідко ватаги шляхтичів та їхніх прислужників чинили набіги на села, палили й грабували, калічили і вбивали підданих своїх супротивників. Так, у 1610 році Тухлю, як і інші села Сколівщини, терзали численні банди семигородських та польських феодалів.

У той час, як шляхта бешкетувала, грабувала підданих, у Речі Посполитій майже нічого не робилося для захисту від спустошливих нападів кримських татар і турок.

У 1594 році долиною Опору пройшла 40-тисячна татарська орда, завдавши великих руйнувань всім селам, що були на її шляху. Місцеві жителі і на цей раз виступили на боротьбу з ворогом. Діючи із засідок, селяни завдали татарському загону ряд несподіваних ударів.

Селяни Тухлі, як і всієї Верховини, не мирилися з польсько-шляхетським поневоленням, ставали на шлях антифеодалної боротьби. Власниця маєтків Тухольщини Теофілія Острозька видала в 1623 році спеціальну інструкцію про розміри покарань за провини селян. У 26-ти пунк-

тах своєрідного карного кодексу визначався високий штраф за побиття сільського в'їта, попа, за збитки всім власникам від селян. У 13-му пункті зазначалося, що в разі втечі селянина все його майно переходить до поміщиці. Встановлювалися покарання і за неявку на збір, за помел зерна на чужому млині тощо.

Нестерпний польський шляхетський феодалний гніт змушував селян ставати до збройної боротьби. Чимало верховинців вступило в загони опришків, які понад три століття наводили жах на шляхту та її прислужників. Зокрема, в районі Бескидів майже протягом десяти років (1671–1681) вів боротьбу опришківський загін, очолений колишнім пастухом Андрієм Дзигановичем. З покоління в покоління передаються перекази про перебування на околицях Тухлі легендарного ватажка опришків Олекси Довбуша.

Верховинці чинили польській шляхті і пасивний опір, відмовляючись виконувати окремі повинності або виконували їх навмисно погано. Не дарма серед шляхти поширеним був афоризм: «З бойка слуги не буде». ▶



Франкова криниця. Фото Андрія ЩЕКУНА

► Після першого поділу Польщі Галичина входить до складу Австрійської імперії. З 1820 року Тухля належить польському графу Потоцькому. Він посилює нещадну експлуатацію селян. Доведені до відчаю злиднями, безправ'ям та панською сваволею жителі Тухлі та інших навколишніх сіл взяли активну участь в антифеодальному повстанні 1824–1826 років на Сколівщині. Тухляни включилися у цей антифеодальний виступ у 1825 році, коли разом із селянами Рожанки, Славського та Либохори відмовилися відбувати панщину. Висланий на придушення виступу загін регулярних військ чисельністю 80 солдатів не досяг успіху. Тоді на Сколівщину зі значно більшими силами (120 чоловік піхоти та 30 гусарів) відправляється начальник округу Мільбахер. Його солдати арештували багатьох чоловіків і вчинили над ними дику розправу на очах їх рідних. Але придушити виступу не вдалось і відомому своєю жорстокістю Мільбахеру.

У відповідь на репресії навесні 1826 року заворушення розгорілося з новою силою. Селяни вигнали шляхетських управителів, категорично відмовившись відбувати панщину. Ані каральні загопи під командуванням барона Штрауха, ані відділ гусарів, ані, нарешті, загопи шляхтичів не змогли придушити виступу. Тоді на Сколівщину направляє сам командуючий австрійськими військами, який змінив ненадійні військові підрозділи новими, значно чисельнішими, і кинув їх на придушення селян.

Микола Устиянович, який довгий час жив у сусідньому Славському, писав, що селян «ловлено, мов яких собак, по зимівках і бито, бито, як бубен, доки не підписалися на панщину». Пізньої осені 1826 року селянський виступ було придушено, однак окремі заворушення відбувалися ще і в 1827 році. Хоча селяни після повстання і надалі були змушені відробляти, як і до цього часу по 12 днів панщини в рік, власники помість пішли на ряд поступок. Громадянам обіцяли подарувати всі недоїмки за виконання панщини та половину грошових недоїмок станом на 1 липня 1826 року, видавати безплатно будівельний ліс.

Боротьба селян тривала і далі, тільки в дещо інших формах. Напружена ситуація склалася у 1846 році, коли ледь не вибухнуло нове повстання. Та на цей раз справа закінчилася скаргою інспектору. Нестатки та злиденне життя селян Тухлі щоразу призводили до голоду. Голодували верховинці в 1846 та 1847 роках, не оминув їх голод і в 1866 році. Бенедикт Площанський зазначає, що по всій Верховині внаслідок голоду, що виник через гниття картоплі, вимерла майже п'ята частина населення. Укорочували селянам віку й епідемія, як це сталося в 1863 році.

Напередодні скасування панщини більшість земельних володінь Тухлі належали польському магнатові Станіславу Потоцькому, частину з них у 1811 році закупив єврей-гендляр Гредель.

Селяни мали у своєму користуванні лиш невеликі наділи землі, за які треба було відробляти панщину (12 тяглих або піших днів на рік), платити чинш з худоби, ґрунтовий податок, безкоштовно виконувати роботи по ремонту шляхів (шарварки).

Після реформи 1848 р. становище селян змінилося дуже мало. Основна маса земель і далі залишилася в руках поміщиків. Але невеликі наділи селян стали вже їхньою власністю. На кожний наділ було заведено земельну карту, так званій «табель». Австрійський уряд провів земельпорядкування всіх земель, а також відмежував орні землі від лісових масивів.

Після реформи в Тухлі почала працювати і початкова школа з одним учителем. А до цього часу її в селі не було взагалі. Єдиним духовним центром була дерев'яна церква, яка проіснувала до 1648 року. Коли в 1906 р. відкривали нову муровану церкву, стару дерев'яну (за виглядом нагадувала існуючу сьогодні стару дзвіницю) розібрали і перевезли до села Стрільки на Стрийщині. Стоїть там вона і до сьогодні.

В останній чверті XIX ст. через Тухлю було прокладено залізницю, яка з'єднала Сколе із Мукачевом. Перший поїзд по цій лінії пройшов 4 квітня 1887 року. Залізниця дещо прискорила розвиток села: в містах можна було продати сільськогосподарські продукти і купити промислові товари.

ЛИХОЛІТТЯ І-Ї ТА ІІ-Ї СВІТОВИХ ВОЄН. МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

На початку XX ст. свідомі молоді люди створили у Тухлі товариство «Просвіта». У 1908 р. товариство відкриває читальню ім. Качковського. Вона розміщувалася на місці, де знаходиться будинок Михайла Мечержака (біля пам'ятника Іванові Франку). Господар хати Михайло Мечержак (1859 р.н.) був вітом села і одну велику кімнату хати віддав просвітянам під читальню. В неділю після церкви до читальні заходили люди, щоб почитати книги, журнали, обговорити наболілі питання української самостійної держави.

Але часто після читальні люди ще йшли до корчми «забути свою гірку долю». Не один тухлянець пропив у корчмі всі гроші і змушений був віддати під заставу землю. Щоб повернути землю назад, доводилося їхати заробляти гроші аж за океан.

Протягом 1900–1913 рр. 150 тухлянтів емігрувало до США на роботу. Пізніше 40 осіб повернулися в село, а решта залишилися на чужині.

В роки I-ї Світової війни через Карпати проходила лінія фронту. Австрійський уряд мобілізував на фронт приблизно 90 тухлянтів, з них 16 живими додому не повернулися. Хоча мобілізовані йшли на війну з охотою, бажаючи прислужитися визволенню України, вороги українського народу використали вибух війни Австро-Угорщини з Росією, щоб знищити українство. Через наклепницькі доноси поляків восени 1914 р. австрійська жандармерія заарештувала 15 тухлянтів під закидом зради, мовляв, вони москвофіли. Заарештованих заклали до концентраційного табору на Талергоф, де чотирьох з них скарали смертю: Тимка Івановича, Семена Сурановича, Михайла Мечержака та Івана Нагляка.

У вересні 1914 року в село Тухля вступили частини російської армії. Населення жило в постійному страху, що росіяни мститимуть за службу австрійцям. Але окупаційний режим був в міру звичний для населення, до того ж тривав недовго і вже у листопаді 1914 року росіяни відступають.

Австрійська влада, повернувшись, знову проводить репресії. А в грудні 1914 року знову прийшли російські війська. Вони зайняли позиції між Тухлею і Слав-

ським, окопавшись по горах Скубениця (Клева), Маківка, Салатиці, Татарівка та ін. Ці позиції утримувалися до початку травня 1915 р. Але починається наступ австрійців, з потужним артилерійським обстрілом. У селі Тухля було спалено артилерійськими снарядами десятки господарств. Близько 70 сімей залишилися без даху над головою.

Злидні та страх перед репресіями з боку австрійських властей змусили багатьох селян стати біженцями. Біля 250 чоловік евакуювали на схід разом з російськими військами.

Австрійці, вступивши в село, створили величезний табір для військовополонених. Ціле урочище Плоснина було вкрито 20 бараками, де поміщалося біля семи тисяч полонених – росіяни, італійці, серби, румуни, албанці. І досі дороги в лісі (в урочищі Плоснина) називаються російськими, італійськими, в залежності від того, яка група полонених працювала при прокладці дороги в лісі. А ще полонені носили на плечах дрова з лісу до станції (не менше 2-х км). Зразу ж біля табору утворилося кладовище щоденно помираючих в'язнів. Невтішну пам'ять залишила по собі Тухлі I-ша Світова війна: 20

вдів з сиротами, біля 1/3 спаленого села та могили померлих полонених.

Після війни село стояло опустілим і злиденним. Здавалося, вже ніщо не втішить нужденний народ. Але прийшла звістка, що у Львові утворено український уряд на чолі з Є. Петрушевичем, що утворилася ЗУНР, що треба її захищати від поляків. І кільканадцять чоловік, що повернулися з австрійського фронту, та кілька молодих хлопців ідуть на війну з поляками. Не повернувшись живими з українсько-польської війни Василь Маркович Нагляк, Микола Йосипович Дидів, Михайло Іванович Михайлович, Іван Федорович Галь, Михайло Дмитрович Нагляк, Юрій Федорович Матіїв, Григорій Бурак.

До березня 1923 р., тобто до остаточного вирішення долі Галичини тухляни, як і всі галичани, ще жили надією, що Міжнародні чинники вирішать справедливо долю України. Тухляни терпеливо виконували всі розпорядження польських властей. Наприклад, в 1922 р. всі хлопці 1900 р.н. (30 осіб) пішли на діючу службу до польської армії.

Але коли остаточно було віддано Галичину Польщі, тухляни включаються до самооборони українського населення. Роблять це двома шляхами – легальним і шляхом безкомпромісної боротьби з польським режимом. Легальний шлях – це шлях національної праці, української культурної та економічної діяльності. До великих розмірів розрослася сільська кооперація, членами якої стало приблизно 200 пайщиків. Тоді євреї перестали наживатися з торгівлі на людських кривдах.

Розрослася читальня «Просвіти». У 1928 році 200 членів товариства вирішили на свої кошти купити шмат землі і своїми силами збудувати приміщення для читальні. Приміщення будували дуже швидко, переважно вночі, щоб менше нарівнятися на гнів польських властей. У побудованому будинку розмістилася читальня «Просвіти» і кооператив-крамниця (в другій кімнаті). В читальні налічувалося понад 500 книг.

Читальня запрацювала на повну потужність. Виховувала молодь на національній символіці, організувала хорівий та драматичний гурток. Особливо активувалася ця робота з приходом у село священника Петра Шкварка. Він став головою читальні, одночасно відмінно справляючись з обов'язками душпастиря в церкві і організатора громадської роботи в селі.

Молодь зорганізувалася в товариство «Сокіл» та в спортивно-пожежну організацію «Луг». Навпроти приміщення читальні (за дорогою) Михайло Мечержак, щойно повернувшись з військової служби, навчав військової виправки юнаків і підлітків.



Пам'ятник І.Я. Франку

ЖИТТЯ У СЛОВІ — ДУХОВНЕ ЖИТТЯ

Продовження. Початок на стор. 3

пошанування слова рідної мови: «Для Потебні було очевидним, що чуття і свідомість народної єдності є не тільки результатом спілкування думки, воно можливе при єдності мови й наявності національної ідеї» (І. С. Захара «Українська філософія»).

Відхід від гуманітарного підходу в науці, виховання народу без належного пошанування рідної мови (до-мови-тися), без усвідомлення того, що тільки мова (а не язик!) є основою єдності народу, нехтування вагою слова в суспільстві – ось причина світової гуманітарної катастрофи.

Ми віримо й переконані, що Божий Дух і мова даровані нам Богом: «Богу духа винний». Справді, хто здатен сказати: «Я нікому нічого не винний»?.. Дух і мова дані нам, даровані, тож ми не тільки винні Богові, а й відповідальні перед вишніми сферами...

Працюймо, щоб повернути часи, коли слово «мало найвищу хвалу й шану», мозок думав, а не лічив; бо любов до Батьківщини – це любов до рідної мови, бо ж Наша мова – це серце України, наше серце.

За те, що маємо, і більше, потрібно постійно боротися; мусимо усвідомити, що й боротьба за рідну мову не припиниться доти, доки не запанує «В своїй хаті своя й правда»... Життя – постійна боротьба.

Щаслива людина, яка чує дзвоник слова, хоч як би він притишено й далеко не звучав. Прислухаймося й до дзвоника «тронки», щоб не блукати в лісі невігластва.

Вільний мудрець, який навчився володіти собою, а його розум служить любові, бо ж досягти цього можна лише важкою щоденною працею.

Дзвоник серця хай дзвонить правдою. Мусимо сьогодні стергти свого «краю», як у-країнці, бути свідомими такої своєї місії – проповідувати центр всесвіту в серці Людини (кордоцентризм), живий, а не мальований сенс буття людини, а значить творення долі життя цілого народу в надії та оперті на власні духовні й фізичні сили. Тільки працюючи для власного духовного, інтелектуального життя нації, народу, об'єднаного словом рідної мови, можна бути цілісним і незалежним українцем у будь-якому куточку планети, а на своїй землі й у своєму часі передусім: «Мене запитали: чи хотів би я жити в Канаді? Так, відповів я. Якщо б удома не було могил моїх батьків і предків. Якщо б я не був українським літератором, який, на мою гадку, таки мусить бути зі своїм народом» (Михайло Слабошпицький «Протирання дзеркала»).



Серцю не накажеш, але нехай наші вчинки керуються думкою серця. Оберігаймо своє серце («серце» в біблійній мові часто розум) від лихих і немірних тілесних думок, «Бо де скарб твій – там буде і серце твоє!» (Євангеліє від Матвія 6:21).

Немає нічого нового та несподіваного під сонцем, але тільки освіта дає розуміння, що з чого виникає і куди дається. Українці – освічена нація, якій вибили з пам'яті істину, що все залежить від сили серця. Подивившись одне одному в очі, через любов навіть у погляді, у пісні мусимо відновлювати крок за кроком філософію серця, яка не під силу світові неситих очей. Тільки народ з глибокими гуманістичними традиціями зіниці ока називатиме чоловічком, лялечкою, адже справді: в кожному оці ближнього можна розгледіти тільки своє відображення.

Афоризм – це око світової літератури. Кулясте око – мозок, винесений на периферію. Пам'ятаймо про Того, Хто «просвітив очі нашого серця» (Послання ап. Павла до ефесян 1:18a), і про те, що «Око – то світильник для тіла. Тож як око твоє буде здорове (не тільки фізичне, але й духовне – Б. Д.), то й усе тіло твоє буде світле» (Євангеліє від Матвія 6:22).

Страждання, невидимі сльози сприяють зміцненню, побільшенню духу життя, а дух слугує вічності...

Поспішай повільно, але не зупиняйся, йди вперед до мети, у різні способи долучай свій дух до життя й боротьби рідної спільноти.

Нам судилося повернути ті часи, коли народ користувався мізками, щоб думати, а не лічити...

Не завжди мудрий здатен збагнути всю мудрість мудрості. Тут найбільше важить не те, що пишемо, думаємо, а – що чинимо. Життя, як в Ісуса Христа, коли все – у всьому: «І виправдалася мудрість своїми ділами» (Євангеліє від Матвія 11:19b).

Речі... «Бо речі – це не лише фізичні тіла, яких можемо торкнутися, це геть усе на світі: наші дії, наші помисли, наші почуття – то «речі», то реальність: res – річ; realis – речовий, реальний» (Андрій Содомора «Усміх речей»). Еврипід в уста свого персонажа Іона вклав слова: «Одними видаються речі (гадаю, також люди – Б. Д.), коли дивитися на них зблизька, іншими, – коли відійти далі»; а ще іншими – коли їх утрачаємо й дивимося на них через сльозу («Світ кризь сльозу – то зовсім інший світ» – Микола Руденко), бо вона, сльоза, як весняна роса, безголова в журбі й дарує полегкість у стражданні («Плачуть і речі німі; все, що смертне, нам душу вражає» – Вергілій).

Передчуття смерті... Працюймо, творімо! Не думаймо про тлінне. Людина народжена для праці, для радості від діл своїх. Ми, як і все, створене Творцем, слугуємо вічності. Живемо у вічності, і правда провадить нас до вічності. Трагедія ж наша в тому, що живемо у світі речей, у світі тлінного побуту, а не в світі безсмертної ідеї, яку обґрунтовують сучасні наукові досягнення.

Ми розуміємо частинно й роздумуємо, володіючи частинними знаннями, про кохання, життя, хоча про перше не варто довго міркувати, – радше кохаймо всіма силами людського духу; згодом усе стане на своє місце, бо «У підвалинах наукового пізнання укорінена установка на абсолютну відкритість істин, які, щоправда,

не одразу і не всі «даються» людині» (В. П. Мельник «Філософія. Наука. Техніка»): «Отож, тепер бачимо ми ніби у дзеркалі, у загадці, але потім – обличчя в обличчя; тепер розуміємо частинно, а потім пізнаю, як і пізнаний я. А тепер залишається віра, надія, любов – оці три. А найбільша між ними – любов» (Перше послання ап. Павла до коринтян 13:12,13).

Читаю Вергілієві «Буколіки» (VIII, 75): «Numero dues impare quadet» (Бог непарному радий рахунку). Живемо в епоху комп'ютеризації усього нашого буття. Програмування – це оптична ілюзія руху (1 – є сигнал, 0 – відсутній), але тут мусить бути присутня форма, в якій цей рух здійснюється – комп'ютер, підключений до живлення, щоб реалізувати рух 1 і 0. В офтальмології – бачу, не бачу, але мусить бути форма цього руху – людина, створена Творцем. «...Бог відділив світло від темряви» (Буття 1:4b). Світло – темрява і невидима третя Особистість – Бог.

«По світло йду до темного покою» (Андрій Содомора «Фортеп'ян»), бо в ньому фортеп'ян – форма, яка об'єднує світло і темряву, сльозу й усміх, журбу та радість... Форма (лат. – краса) – об'єднує, творить цілісність і допомагає людині позбутися стереотипів (стереотип – метафора щодо мислення, що прийшло з друкарської справи. Усталене ставлення до події).

Світ утримується в рівновазі материнською сльозою. А що ж батьківська невидима гірка сльоза, яка закарбовується шрамами пам'яті серця?

Ми суть те, чого не розуміємо, якщо не побільшуємо наші знання...

Ми суть те, що відкидаємо, якщо не побільшуємо нашу духовність...

Дух людини не щезає, не розчиняється у Всесвіті, а осідає, записується на Божих носіях, скрижальх пам'яті.

Дослухаймося до порад Горация: «Carpe diem! – Дня не змарнуй!...», бо настане момент, коли будемо шкодувати за втраченим...

Не маємо часу в цьому суєтному світі віднайти свій власний час... Поспішаємо... Уже й не зауважимо, що навіть відвідування могил наших рідних звели до традиції – один раз на рік! А це дійство мало б бути душевною потребою кожної людини, усвідомленим поверненням до свого «Я».

Таки не повернута збіглу мить, не зупинити й не надолужити втраченого часу, бо «час – це те, що в ньому» (Андрій Содомора).

Наше життя – це мить між минулим і майбутнім. І ця мить може змалити: «А от найкоротше, найклопітніше життя у тих, хто забуває минуле, нехтує теперішнім, боїться майбутнього»

(Сенека, «Диалоги»). Про це варто пам'ятати насамперед українцям – удень та вночі!

Кожне життя – це дарунок Бога, варте того, щоб його прожити, велич людини – знайти своє, свою душевну гармонію: «Вічність була до приходу твого на світ, чоловіче, – / Буде вона й по тобі...» (Леонід Таррентський).

Наше життя і є життям, отже вічністю. Життя для того, щоб жити. Життя – для життя, для продовження життя. Дух Божий всюди й у всьому. Сягаємо краю, а далі – новий початок, нескінченність. За кінцем – початок... Як і в наших думках... У світі немає нічого, що не слугувало б стимулом для мислення, – від мізерного насіння гірчиці до велетенського багатства зоряного неба.

У кожній праці, ремеслі є крихточка творчості, керована людським розумом, душею, словом, – вона закладена Творцем у світ живого й немовби мертвого світу речей, то сльози речей: «...усе Він прегарним зробив свого часу... хоч не розуміє людина тих діл, що Бог учинив, від початку та аж до кінця...» (Екклесіаст 3:11). Пригадав дещо з Екзюпері... Двірник, який зранку прибирає брудну, занедбану людьми вулицю, думками душі й серця сягає Неба з розумінням того, що він прибирає планету людей, на якій мешкає, – не може забути, що він людина; чинячи, дбаючи про добро, усвідомлює своє «Я» – частину великого Цілого.

У житті й світі немає дрібниць, усе тут важить. Скажімо, голуб не може стовідсотково бути символом миру – дармоїд і клеє живу міль, хоча, можливо, й шкідливу. Бджола, яка сидить на квітці й, помираючи, приносить людині користь – символ миру. Українцям необхідно домогтися якнайповажнішого впровадження цього символу у своє традиційне життя, зробити його взірцем для всього світу!

Одісеї є уособленням того, що людина, попри всі складності, проблеми нашого життя, не може залишатися Людиною, якщо втрачає свої корені, не повертається до своєї Ітаки...

Усвідомивши суть материзми (духовної, розумової спадщини від матері), про яку не раз нагадував Пантелеймон Куліш, працюймо, діймо – балачками Україну не побудуємо: «Без жертв і праці ще ніколи не було й ніколи не буде здобутків на світі» (Іван Пулюй).

*Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту – переклад 1962 року професора Івана Огієнка.

Богдан ДЯЧИШИН,
лауреат премії імені Івана Огієнка,
м. Львів

ВАГОМИЙ ВНЕСОК У СИМИРЕНКОЗНАВСТВО

Наука – одна з найбільш динамічних сфер людської діяльності. На наших очах з'являються нові напрямки науки і формуються потужні наукові школи, які забезпечують подальший поступ людства та значно поглиблюють наші знання про еволюційний розвиток життя на землі, світобудову всесвіту та існування цивілізацій на нашій планеті.

Револьюційний розвиток науки, як у попередні епохи, так і нині відбувається головним чином у сфері техніки, фізики, електроніки, кібернетики, нанотехнологій, астрономії, біології і навіть в археології.

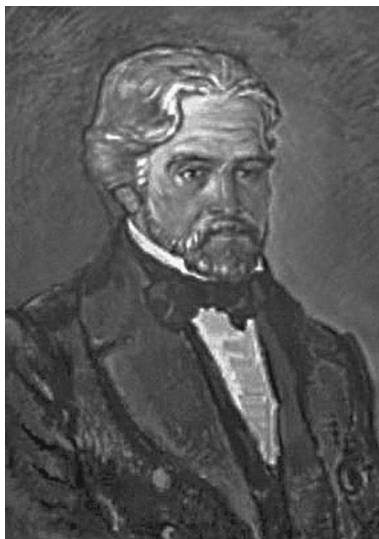
Звільнення гуманітарної науки від марксистсько-ленінських ідеологічних пут на теренах колишньої радянської системи та очищення її від імперських, великодержавницьких та радянських міфів, створює позитивні передумови для розвитку цієї сфери.

Особливо величезні перспективи в Україні відкриваються перед найбільш спаллуженими Російською імперією українською історією, етнографією, культурологією, мовознавством, літературознавством, археологією і навіть історією української науки. Остання завжди була об'єктом прискіпливої уваги ортодоксальних марксистсько-ленінських ідеологічних пропагандистів. Адже вони витворювали міфи і доводили, на посміх всьому світу, пріоритетність російської та радянської науки у всіх сферах людської діяльності.



Платон Симиренко

Як не дивно, але це міфічна пріоритетність та політизація торкнулася багатьох напрямків науки у тому числі, здавалось далекої від політики науки, як садівництво та садівнича наука. Саме ревізія російсько-радянської концепції їх розвитку та повернення в українську історію імен та колосальної наукової спадщи-



Федір Симиренко

ни двох садівничих геніїв України, всесвітньо відомих учених-садівників та помологів Левка та Володимира Симиренків стало поштовхом нового наукового напрямку – симиренкознавства. Обох їх знищила тоталітарна радянська система. Їх багатуща творча наукова спадщина та імена на кілька десятиліть були вилучені з української історії. А ще раніше радянські ідеологи зробили все можливе, щоб спаллужити, піддати обструкції імена та діяльність колись досить потужної, першої на теренах Російської імперії української торгово-промислової фірми «Брати Яхненки-Симиренки».

У 30–70 роки XIX століття вона була монополістом з виробництва та продажу цукру-піску та рафінаду. Фірма мала на Київщині кілька великих цукрових заводів. А на орендованій у графа Михайла Воронцова землі, поблизу містечка Городище Черкаського повіту, спорудила справжній супер-модерний промисловий комбінат – семиповерховий Городищенський цукровий та машинобудівничий заводи. Вони збудували справжнє європейського зразка містечко з усією інфраструктурою: житлом для робітників, службовців, лікарнею, школою, технічним училищем, крамницею та ідальнею. В містечку були дороги і тротуари з твердим покриттям, діяли водогін та каналізація, а вулиці освітлювалися газовими ліхтарями.

Українські підприємці мріяли побудувати на своїх підприємствах соціалізм з людським обличчям. Саме ці наміри та опікування українських підприємців українською освітою й культурою спричинили їх конфлікт з тоталітарною царською системою. Що врешті-решт і призвело до загибелі славетної фірми. Тож, повертаючи в українську садівничу науку імена і наукову спадщину українських садівничих геніїв Симиренків, ми опосередковано реанімували також діяльність

і славетної фірми «Брати Яхненки-Симиренки», популяризували вже призабуті в Україні її виробничі та соціальні здобутки і титанічну працю зі збереження української культури.

Реабілітація учених садівників Левка та Володимира Симиренків дозволяє по-новому, україноцентрично поглянути і на діяльність фірми перших українських підприємців, поцінувати у загальнонаціональному масштабі їх подвижницьку меценатську діяльність і визначити місце славетної родини в українській історії.

Перші спроби повернення в Україну імен та творчого доробку Симиренків були зроблені у часи хрущовської відлиги. Цей процес відбувався під тиском української діаспори та симиренківських родичів за кордоном та української наукової громадськості. Наприкінці 50-х років минулого століття в авторитетній, головним чином діаспорній пресі, почали з'являтися звернення до світової громадськості та українських можновладців про необхідність повернення в українську науку славетних імен та величної наукової спадщини Симиренків. Ці ідеї підтримала ціла низка науковців та громадських діячів в Україні.

Трибуною для шанувальників наукової спадщини видатних українських учених-садівників стали такі авторитетні видання, як журнали «Вітчизна», «Україна», газети «Літературна Україна», «Сільські вісті», «Радянська Україна». Вже у 1966 році в одному з будинків Симиренківської садиби «Платонів хутір», поблизу села Млієва спочатку було створено меморіальну кімнату, присвячену життю та діяльності всесвітньовідомого ученого-садівника та помолога Левка Симиренка. А з 1962 року, за ініціативи громадськості, ентузіастів та родичів Симиренків, перш за все його доньки Тетяни Левківни, за підтримки директора Мліївської дослідної станції садівництва Миколи Артеменка, яка з 1958 року носить ім'я Левка Симиренка, розпочав діяти музей ученого. Пізніше він перетворився у повноцінний Музей родини Симиренків. Він став своєрідною окрасою Мліївської дослідної станції Інституту помології НАН України, Городищини та всієї Черкащини.

Сьогодні є всі підстави, історична та матеріальна спадщина для створення на базі існуючого меморіального музею-садиби «Платонів хутір» та інших симиренківських об'єктів на Черкащині, Київщині, Львівщині, Мелітопольщині та у Криму Національного історико-культурного заповідника «Родина Симиренків».

Свідченням уваги української та світової громадськості до величної симиренківської спадщини є вихід упродовж останніх десятиліть у Москві, Києві, Харкові, Полтаві та у Криму цілої низки монографій про життя та діяльність видатних українських підприємців, піонерів цукрової галузі, машинобудування, суднобудування, меценатів української культури, видавців творів Тараса Шевченка, фундаторів українського промислового садівництва, основоположників української садівничої науки. Все це є складовою частиною нового напрямку в науці, симиренкознавства, та доказом реальності його існування. Сотні наукових і науково-популярних статей у республіканських і місцевих ЗМІ, численні радіо- та телепередачі, науково-популярні фільми, численні наукові та науково-практичні конференції, це ще один доказ існування симиренкознавства, як осібною напрямку в українській науці.



Василь Симиренко

Тож не випадково, що у багатьох українських садівничих вищих навчальних закладах запроваджені іменні стипендії ім. Левка Симиренка. А у 1980 році урядовим розпорядженням встановлена премія НАН України ім. Левка Симиренка, яка присуджується за вагомий внесок у розвиток садівничої науки. Сьогодні нею вшановано кілька десятків українських науковців. У 2012 році її вперше присуджено кримському науковцю, багатолітньому досліднику симиренківської спадщини Петрові Вольвачу за цикл праць «Творча спадщина, життя та діяльність видних українських учених-садівників та помологів Л.П. Симиренка та В.Л. Симиренка». Це також є переконливим доказом народження симиренкознавства як науки.

Наукова громадськість України у 2005 році широко відзначала 150-ліття від дня народження Л.П. Симиренка, а у 2018 році –

125-ліття від дня народження професора Володимира Симиренка. Окрасою української і світової садівничої науки стали видана через сорок років після вбивства чекістами садівничого генія України тритомна «Помологія», накладом 25 тис. примірників. Вона витримала два видання.

В Україні упродовж 1996–2008 рр. переведено і видано кілька фундаментальних праць Левка та Володимира Симиренків, у тому числі два томи капітальної праці «Кримське промислове садівництво» та «Часткове сортознавство плодівих рослин». Тож симиренкознавство впевнено демонструє свою ефективність та життєздатність.

Переконливим доказом постійного розвитку симиренкознавства як нового наукового напрямку є і нещодавнє дослідження сумлінного черкаського дослідника та визначного історика Юрія Мариновського (Семеренки/Симиренки з славної Городищини. Родовід XVIII–XX ст. – Черкаси. Вертикаль, 2017. – 134 с.). Це друга частина Альманаху «Батківщина – 2012», видана автором. Праця присвячена генеалогічному дереву видатного українського роду Симиренків. Унікальність її полягає ще й у тому, що дослідження виконав героїчний професійний історик, величезний ентузіаст архівної справи, упродовж багатьох років, через захворювання прикутий до ліжка.

Юрій Юхимович Мариновський народився у 1952 році у м. Черкаси. Там же він закінчив середню школу, став курсантом Донецького вищого військово-політичного училища. При виконанні одного з бойових завдань курсант Юрій Мариновський одержав тяжку травму хребта і став інвалідом I групи. Проте хлопець не занепав духом. Він вирішив присвятити подальше своє життя досить мирній праці – історії.

1977-го хлопець успішно закінчив заочно історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту ім. В.Короленка. Маючи глибоку історичну, архівознавчу та джерелознавчу підготовку молодий науковець став вивчати історію рідної Черкащини. Мета його наукових інтересів і досліджень досить різноманітна. Він вивчає не лише історію самого міста Черкаси, але і його церкви й монастирі. Дослідницька цікавість його також і до черкаських дворянських родів. Він вивчає досить непростої єврейсько-українські стосунки та літописні відомості про рідний край.

Дивовижно, що людина позбавлена можливості особисто працювати в архівах Черкащини та

ТУХЛЯ: БОЙКІВСЬКЕ СЕЛО, ЯКЕ ЗУПИНИЛО МОНГОЛЬСЬКУ НАВАЛУ

Закінчення. Початок на стор. 4

Ганна Михайлівна Микитин очолила «Союз українок». В читальні читались і обговорювались матеріали газет «Жіноча доля» і «Жіноча воля».

Добре прислужився Тухлі, як згадують старожили, професор Гусакивський. Будучи на пенсії, він з дружиною оселився в Тухлі, придбавши невеличку хатину під дачу. Щонеділі професор приходив до читальні, щоб прочитати лекцію та навчити всіх охочих основ ведення господарства. На основі керованого Гусакивським гуртка «Сільський господар» почалося зацікавлення агрономією, бджільництвом. Досконалістю було досягнуто у вмінні виправляти шкіри, плести кошики з лози і т.д. Дружина професора теж керувала гуртком – вчила секретів готування їжі.

Що ж до революційного шляху, то в селі не було організованого акту спротиву українського населення проти польської влади. Але про акції Організації Українських Націоналістів під керівництвом Є. Коновальця в 1920-х роках в селі стало відомо. Тоді ж у Тухлі було створено нелегальний осередок оунівців, який очолив Федір Коруд. Будучи запрошеним дяком до церкви із Лавочного, він залишився жити в Тухлі, одружився з місцевою дівчиною. Він також зорганізував церковний хор до світських концертів української народної пісні. В підпільному осередку Федора Коруда з часом з'явилося багато однопідприємців: Василь Кузів, Максим Плечій, Кость Мечержак, Олекса Микитин, троє братів – Ярема, Федір і Василь Івани, троє братів – Василь, Дмитро та Степан Безеги, четверо братів – Василь, Антін, Семен та Микола Нагорні, Василь Микитин та багато інших.

Діяльністю оунівців занепокоїлася польська влада. В 1937 році частина польської охорони, так звана «КОП», провела загальну перевірку села, щоб виявити всіх по-ворожому настроєних до польських властей. Горе було всім, хто не вмів розмовляти польською мовою, хто носив вишивану сорочку. Кількох «неблагонадійних» поляки вислали із села у створений ними концентраційний табір у Березі-Картузській. Тому не стало дивним, що у вересні 1939 року місцева населення зустріло Радянську Армію як визволительку від польського панування з хлібом-сіллю, національним синьо-жовтим прапором і тризубом. В день зустрічі «визволителі» негативної реакції на національні символи не проявляли. Але вже через два тижні пронеслося селом розпорядження про вилучення національних символіки.



Храм Святого Миколая – мурована церква 1902 року

З приходом у село німців у 1941 р., в житті тухлян майже нічого не змінилося. Тим більше, що зміна влади у селі вже нікого не дивувала, а суть радянської влади вже теж стала зрозумілою. Німці до місцевого населення ставилися досить лояльно. За спогадам Олекси Шура (незмінного секретаря сільського комітету з 1940 р.), німецький уряд гарантував спокій для села при умові акуратної плати для німецької армії поставок у певних розмірах продовольства (наприклад 40 кг молока від корови на рік). Але розміри поставок поволі зростали. Добровільний виїзд на роботу до Німеччини замінювався примусовим. Частішали випадки переховування людей в лісі, разом з худобою і реманентом. Німецька комендатура (розташовувалася в приміщенні табору «Артек») все більше лютувала. А тут ще неврожай, тиф, хвороби. Населення переживає голодні 1942–1943 рр.

Саме тому населення села, яке спочатку прихильно сприйняло німецьке військо, в 1943–1944 роках стає виявляти незадоволення до нього. Та й по різних ознаках було видно, що наближаються радянські війська: з'являлися радянські розвідники (парашутисти), пролітали над селом літаки і бомбардували німецькі позиції. А ще проходив через село партизанський загін Шукаєва. Різні групи партизанського з'єднання проходили різними маршрутами. Через село цей маршрут пролягав через урочища Поконеча – Стременіс – Гнилий.

У середині 1942 р. в Карпатах також почали формуватися загони УПА під назвою Української Народної Самооборони, які в серпні 1943 р. розбили С. Ковпака під Делятином. Бачачи, що ані ні-

мецька, ані більшовицька влада не принесуть добра для України, населення Тухлі починає виявляти протест проти всякого пана, всякої чужої влади.

Хоча до загального повстання на території села не дійшло у зв'язку з незгуртованістю, внесок у боротьбу УПА тухляниці зробили великий. Понад 50 молодих юнаків і чоловіків з Тухлі вели підпілну боротьбу з більшовиками. Ця боротьба була важка, з елементами громадянської війни. Більшість населення жила в страху за завтрашній день, не знаючи до кого примкнути. З приходом більшовиків жорстко переслідували навіть тих, хто допомагав «хлопцям із лісу» харчами чи одягом.

Становище було трагічним через те, що дехто з місцевих людей пішов на службу до більшовиків. Та й серед воїнів УПА були випадкові люди, які зраджували, були спеціально підсланими провокаторами. Та все ж таки УПА продовжувала активний спротив усім антиукраїнським комуністичним заходам. Протистояли примусовій мобілізації до Радянської Армії, арештам і вивезенням населення. А вивозили більшовики до Сибіру цілими сім'ями родичів загиблих в українському підпіллі, або тих, хто ще воювали в УПА. Загони УПА нападали на відділи НКВД, звільняли політ'язнів. У 1946 р. ними була проведена противіборна кампанія, а також акція проти колективізації. Однак, сили були нерівні, проти УПА вели постійну боротьбу спеціальні військові частини та НКВД з мережею агентів. Дії УПА тривали в околицях Тухлі до 1961 р. Мешканці села пишуться іменами тих людей, які хоч і загинули, але є символом героїзму свідомої частини українців.

СЕЛО У ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ

Покінчивши з українським підпіллям, більшовики взялися за насильну колективізацію. Після «розкуркулення», у 1949 році в селі створили колгосп ім. Хрущова, який об'єднав мізерні клаптики землі, реманент і худобу. Але вивезення до Сибіру «куркулів» тривало до 1951 р.

Оскільки колгосп у гірських умовах не виправдав себе, в 1961 р. його перетворили в підсобне господарство Славського лісгоспзагу із сільськогосподарським ухилом. Почалося засадження полів та сіножатей лісом на десятках гектарів. До 1961 р. селянин не мав права тримати більше однієї корови та одного теляти, а після 1961 р. не було взагалі чим прогодувати худобу. Комуністична система робила все для того, щоби відбити в людей бажання обробляти землю.

Із створенням радгоспу ім. І. Франка почалася експлуатація селян по-новому. Наприклад, зі скошеного сіна селянин отримував всього 10%, а решту віддавав в радгосп. Зате міг це ж саме сіно купити у радгоспі, заплативши у 5 разів дорожче. А до господарювання радгосп ставився безвідповідально: землі позаростали хащами, списувалися на пасовища та несільськогосподарські угід-

дя. І це тоді, коли населення села, в порівнянні з повоєнним періодом, швидко зростало і нараховувало майже 2 тисячі осіб. Щороку з'являлося 15–20 нових житлових поселень і кожному була потрібна ділянка землі.

З настанням Горбачовської перебудови люди зрозуміли суть експлуатації своєї праці, виступили за зруйнування радгоспу і суспільної власності.

Протягом застійних років командно-адміністративна система вплинула на відродження духовності. Скільки було всього примусового: податки грошима від двору, поставки молока і м'ясом, розписування погосподарств облігацій для державної щорічної позики з 1945 по 1955 рік. Людей змушували забути національні символи та святині. Населення берегло пам'ять про полеглих на горі Маківка героїв. До 1937 р. польська влада дозволяла відправляти пам'ятні панахиди за полеглими Січовими стрільцями. На місці бою планувалося зробити пам'ятник полеглим бійцям. Але в час поширення діяльності ОУН посилюлася реакція польської влади проти українців. Відкриття пам'ятника стало неможливим і після «золотого» вересня 1939 року. Довгі роки застрашене населення не віддавало справедливої данини пам'яті своїм полеглим героям.



Дзвіниця церкви Святого Миколая – дерев'яна пам'ятка архітектури кінця XIX – початку XX століття

ТУХЛЯ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

У 1987 році почалося національне «пробудження» Тухлі. Населення без остраху згадує про тризуб та синьо-жовтий прапор. В 1988 році численні молодіжні групи проходять з національними прапорами через село на гору Маківку. І вже в 1989 році, під час святкування річниці боїв на Маківці, місцеве населення бере активну участь у мітингу. Саме тоді люди почали висловлювати відкриті погляди щодо національного відродження, погрози районного комітету КПУ до уваги не бралися. Стало відомо, що в Львові і Стрию була створена організація НРУ. Оскільки на Сколівщині зі створенням цієї організації було сутужно, тухлянський осередок Руху був створений одним із перших у районі і став наймасовішим сільським осередком. Ініціаторами створення осередку були М. І. Кузів та В. В. Дем'ян. При створенні осередку був присутнім депутат Верховної Ради України С. П. Павлюк. На перших порах Рух нараховував 35 людей, пізніше – 137. Демократична преса, часті мітинги в дусі національного відродження підняли свідомість місцевого населення. Почався масовий вихід з рядів КПУ. Під впливом діяльності активістів Руху значною мірою прискорився процес становлення загальної свідомості основної маси населення.

Тоді був актуальним поганий стан екології. Назріла необхідність створення в Карпатах рекреаційних зон. Оскільки в Тухлі є три мінеральні джерела, постало питання про створення лікувальних санаторіїв.

Село пишеться великим Будинком просвіти «Каменяр». Його будівництво йшло швидкими темпами з нагоди святкування 135-ї річниці з дня народження І. Я. Франка. На свято приїздила онука великого поета. Це був великий подарунок для тухлян.

Сьогодні Тухля найбільше відома як батьківщина Захара Беркута. На південній околиці села, за річкою Опір, що на горі Захар Беркут (964 м), височить його ста-



Бронзова плита з іменами полеглих у 1915 році на горі Маківка Українських січових стрільців

туя, саме там, де, за народними переказами, і поховано цю історичну постать. У селі є криниця Івана Франка, пам'ятник письменнику, церква, розписана Корнилом Устияновичем та камінь, начебто самою той, яким перекривали гірський потік, що згубив татар. На ньому зараз викарбовано пам'ятний напис.

КОРОТКА ІСТОРІЯ ХРАМУ СВЯТОГО МИКОЛАЯ

Протягом усієї історії тухольці були приземлені до християнства. Сільська церква ніколи не була зачичена.

До Тухлянського деканату входило 22 церкви, серед них – храм Святого Миколая в Тухлі. Священники Тухлянського деканату, як і інших, з середини XIX ст. і початку XX ст. були надзвичайно діяльні в церковній сфері і громадсько-політичному житті. Вони активно і вміло вели наполегливу боротьбу за українську справу, за покращення життя та освіченості бойківського населення. Серед священників цього періоду були високоосвічені і широкоінтелектуальні діячі, глибоко обізнані з тодішньою літературою, театром і культурою загалом. Про кожного з тодішніх священників можна сказати багато похвального і доброго.

Одним із них був парох Василь Давидяк, за час діяльності якого

була збудована церква в с. Тухля. Ще за життя отця називали народним діячем. Парох був у близьких взаєминах з Іваном Франком. Саме він звертався до Івана Франка від імені богословів Львівської духовної семінарії з проханням написати вітання митрополиту Йосипу Сембратовичу на день його іменин. Каменяр виконав бажання отців семінарії і написав послання віршем «Хрест». Згодом о. Давидяк скочується на позиції москвофільства, що було поширеним на Бойківщині. Збудована при стараннях о. Давидяка церква, архітектором і автором проекту Василем Нагірним з с. Гірного, що на Стрийщині, постала в 1902 році. «Всі народи, будуючи дім для свого Бога, напружували всі свої сили, фізичні та розумові, на те, аби він був величавий, бо все мешкання Бога, а разом з тим свідомство того, на якому ступені культури народ стоїть», – так зазначав церковний зодчий Василь Нагірний більше ста років тому. Його слова не розходилися з ділом. Фундамент храму зроблено з різаного каменю. Образи іконостасу були скопійовані з Софійського Собору в Києві, а різьба і малюнки на стінах виконані майстрами з Бойківщини на високому мистецькому рівні. Храм прикрашають неабияк виконані образи відомого майстра-поета та художника Корнила Устияновича, сина відомого священика зі Славська Миколи Устияновича. Теми малюнків взяті зі Святого Письма, щоб зберегти Божий Храм від всіляких фантазій, що розсівають думки.

Архітектор Василь Нагірний вніс у проект церкви ряд східних елементів, за якими вона була збудована, а освячена іменем Святого Миколая та відкрита в 1902 році. Це одна з найгарніших мурованих п'ятибанних церков зодчого Василя Нагірного.

Церква зберігає бронзову плиту полеглих на горі Маківка Українських Січових Стрільців з 1915 р. Плита була встановлена стараннями Львівського Комітету охорони військових могіл. Старожили зберігають в пам'яті історію збереження таблиці. Виявляється, що деякий час вона була схована від

нешадної руки ворога всього українства в Головецькій церкві, але з боязні, що храм спалять, її перенесли та замурували в стіні церкви Святого Миколая в Тухлі та відкрили уже з встановленням державності України. У 1990 р. за участю представників Львівського «Меморіалу» таблиця була розмурована зі стіни церкви і зараз знаходиться на видному місці. Відновлювали цю історичну пам'ятку жителі села Тухля Михайло Дидів, 1954 року народження, та Юрій Коружак, 1937 року народження.

Згодом в Тухлі парохом був великий патріот о. Федір Рудницький, який щиро приятелював із заслуженими діячами церкви о. Михайлом Реваковичем з Волосянки та о. Миколою Устияновичем зі Славська. Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ на рік Божий 1998 подає наступні відомості про храм в Тухлі, а саме: «В 1946 р. за о. Йосипа Баб'яка церква у віданні Російської Православної Церкви, у 1990 р. за о. Онуфрія Гончара повернена у володіння УГКЦ».

Понад десять років тухлянську парафію очолює о. Василь Горін родом зі Стрийщини. Він справжній духовний наставник Тухлі.

За всі роки існування храм Св. Миколая зберіг свою початкову структуру. Форма храму у вигляді хреста, що символізує Хрест Господній. Верх церкви увінчаний п'ятьма банями. Баня або купол є символом Неба – місцем перебування Бога. П'ять бань символізують Ісуса Христа та чотирьох Євангелістів.

ЖИТТЯ ІВАНА ФРАНКА І СКОЛІВЩИНА

Ще у шкільні роки І. Франко розпочав уважне ознайомлення з визначними місцями Сколівщини. Влітку 1884 р. організував мандрівку української студентської молоді, видрукував віршований опис маршруту «Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 р.». Учасники подорожі були в Уричі, Підгородях, Верхньому Синьовидному, Тишівниці, Труханові.

5 листопада 1891 р. І. Франко прибув у Сколе разом зі співробітниками редакції газети «Кур'єр Львівський». Також відвідав Демню.

У 1895 році разом з М. Павликом проїхав усю Сколівщину залізницею з півночі на південь. У 1889 і 1895 рр. був у Славському з метою вивчення етнографічного матеріалу. У 1904 р. здійснив наукову експедицію по Бойківщині.

ПОВІСТЬ «ЗАХАР БЕРКУТ» І ТУХЛЯ

В основу повісті «Захар Беркут» покладено місцеві перекази та дійсні історичні факти про героїчну боротьбу наших предків проти монгольських завойовників у середині 13 століття. Аналіз твору, авторські примітки дають підставу говорити, що в період роботи над повістю або дещо раніше письменник відвідав Тухлю. У примітці він зауважує, що «місцевість списана по можливості вірно».

Київська кіностудія ім. О. Довженка у 1970–1971 рр. зняла широкоформатний фільм «Захар Беркут» за сценарієм Дмитра Павличка. Виступаючи у Сколівському будинку культури Д. Павличко зазначав: «Нас зібрав тут Франко, син Бойківщини, син усієї великої України».

Не можна не згадати, що в селі Тухля 27 серпня 1967 року відкрито пам'ятник І. Франкові. Автор погруддя – Емануїл Мисько.

У 1986 р. скромний пам'ятник замінено скульптурно-художнім комплексом «Франкова криниця».

ТУХЛЯ СЬОГОДНІ

Тухля знаходиться на перетині шляху зі Львова до Закарпаття. В усі часи тут було розвинене лісове господарство і деревообробна промисловість. Більшість селян до сьогоднішніх днів активно займається скотарством, розводить та вирощує велику рогату худобу, вівці та кози.

У приміщенні тухлянської середньої загальноосвітньої школи-гімназії, де навчається 250 дітей, діє музей-світлиця, в якій представлені речі декоративно-ужиткового мистецтва і знаряддя праці. Музей було засновано 1994 року вчителькою Софією Миколаївною Хом'як, яка трагічно загинула разом з директором. Експонати для світлиці були зібрані в селі. Це велике надбання села, адже з допомогою світлиці зберігається пам'ять про історію і традиції села. Всі ці експонати розповідають, чим люди тут займалися впродовж віків. Понад 50 років тому у школі був заведений звичай, коли випускники дарують на згадку про себе вишитий рушник зі своїми прізвищами, роком випуску, прізвищем класного керівника і першої вчительки. Це дуже приємна і мила згадка про випускників.

На горі Маківці у серпні 1999 року був відкритий меморіал-некрополь січових стрільців, які боролися й загинули в боях 1915 року (художники батько й син Євген і Ярема Безніски, архітектор Василь Муляр). У самому селі знаходиться історико-краєзнавчий музей Героїв Маківки, що був відкритий у 2010 році до 95-річчя бою за гору Маківку. Засновником єдиного в Україні музею Героїв Маківки став місцевий мешканець, ветеран АТО Андрій Ткачик.

Мешканці села оберігають свої звичаї та обряди. На весіллі дотепер співають латканки – традиційні весільні чи обрядові бойківські пісні.

Ольга Петрівна СУДІНА, вчитель історії,
Марія Степанівна ЛУЦІВ, учитель історії,
Тетяна Степанівна ЩЕКУН, учитель української мови і літератури,
Олександра Михайлівна МАКСИМІВ,
учитель хімії Тухлянського навчально-виховного комплексу «Середня загальноосвітня школа-гімназія»
Сколівської районної ради
Львівської області

Також у статті використано матеріали, зібрані учителем народознавства НВК Софією Миколаївною ХОМ'ЯК



Меморіальний військовий цвинтар Українських січових стрільців, відбудований у 1998–1999 роках на честь героїв, що полягли у квітні-травні 1915 року під час Першої Світової війни у битві з військами царської Росії на горі Маківка. Було встановлено 50 хрестів на могилах січовиків та один пам'ятник на честь тих січовиків, яких ідентифікувати не вдалося

ВАГОМИЙ ВНЕСОК У СИМИРЕНКОЗНАВСТВО

Продовження. Початок на стор. 7

Києва, упродовж останніх десятиліть змогла підготувати і видати шість наукових праць. Серед них високої оцінки заслуговують такі монографії, як «Православні монастирі на теренах сучасної Черкаської області до 1917 року», «Шафар» про життя євреїв на Черкащині та досить важлива не лише для Черкащини, але для всієї України монографія «Гулаки на правобережжі Дніпра». Дослідник має величезні творчі плани. І дай, Боже, йому сил і здоров'я втілити їх у життя.

Стосовно ж останньої монографічної праці Юрія Мариновського, присвяченій вивченню знакового для України роду Симиренків (Семеренків), необхідно зазначити, що це дослідження справжнього подвижника науки є вагомим внеском до ще молоді науки – симиренкознавства. Завдячуючи героїчному черкащанину родовід однієї з найвидатніших українських родин Симиренків від міфів, родинних спогадів та кон'юктурних легенд переводиться на солідну, незаперечну і надійну наукову базу.

До цього майже всі дослідники-симиренкознавці користувалися досить обмеженим масивом архівних матеріалів, головним чином Київським. Місцева джерельна база лишалася з багатьох причин поза увагою навіть серйозних дослідників. Юрій Мариновський своєю невтомною, справді подвижницькою працею ліквідував цю істотну прогалину.

Переважна більшість дослідників (це цілком закономірно і виправдано) зосереджувало свою увагу на вивченні життя та творчої спадщини переважно однієї гілки Симиренківського роду – нащадків Федора Симиренка – сина Степана Симиренка. У той час як нащадки його старшого сина Фоми (Хоми) та кількох дочок залишалися поза увагою дослідників. А саме ця гілка виявилася найбільш розгалуженою, хоч і не такою інтелектуально потужною як перша.

Юрій Мариновський, залучивши Метричні книги записів громадянського стану за 1785–1934 роки, які зберігаються у фондах Державного архіву Черкаської області (Ф. 931) та інші архівні матеріали, зробив спробу укласти родовід розпорощених по Черкащині та усьому світі Семеренків (Симиренків). Матеріали цієї колосальної праці викладені у 55 таблицях.

Укладені Юрієм Мариновським родовідні таблиці Семеренків/Симиренків – результат колосальної праці визначного історика. Вони розкривають перед наступними дослідниками-симиренкознавцями нові можливості та горизонти.



Левко Симиренко

Зважаючи на відкриття черкаського дослідника щодо паралельного використання деякими представниками роду прізвищ Семеренко і Симиренко, на мою думку, буде все-таки виправданим, аби уникнути плутанини і довільного його прочитання стосовно нащадків Федора Степановича, використовувати установлене написання і використання прізвища Симиренко. Саме так всі діти, онуки та правнуки ідентифікували себе, у такій транскрипції для всіх них виписували дипломи. Так вони підписували наукові праці (і не лише із садівництва). Прізвище Симиренко закоренилось і в українській діаспорі. Тож змінювати його на Семеренко, мабуть, немає сенсу. Саме таке написання відстоювали і донька Левка Симиренка і його онука. Та і сам її батько Володимир Левкович використовував дідівський варіант написання прізвища. Інший варіант написання прізвища Семеренко потрібно зберегти для всіх нащадків Хоми Семеренка.

Для симиренкознавців вельми цінними є ціла низка документів, виявлених Юрієм Мариновським у Державному архіві Черкаської області (документи 1–19). Вони дозволяють внести істотні корективи до спогадів кількох представників Федорової лінії Симиренківського роду і виявити материнське гніздо Семеренків/Симиренків. Так, документ № 1 свідчить, що 2 вересня 1772 року управитель брацлавського воеводи Франциска Ксаверія Любомирського Ю. Вільмер у відповідності з правами, наданими йому воеводою, видав дозвіл-підтвердження на володіння своєю підданому мешканцю м. Городища Андрію Семеренку його давніми ґрунтами при річці Вільшанці в займанище (земельна власність, придбана правом першого зайняття) з садком і сіножаттю.

Отже цією землею і сіножаттю, пасікою та садком городищанець володів давно. Він же посадив

там і сад власноруч вирощеними щепами (саджанцями). Тепер стають зрозумілими витoki симиренківської залюбленості у сади. Можливо саме з цього Андрієвого саду потрібно розпочинати родовід славетного Ренета Симиренка. А це збільшує його вік ще на ціле сторіччя.

Не менш цінним є і документ № 2 – розписка підданого графині Олександрі Браницької, мешканця містечка Городище Єфрема Оксанича від 30 листопада 1805 року. З нього дізнаємося, що вже син Андрія Семеренка Степан купив у Єфрема Оксанича ділянку сінокосів поблизу річки Вільшанки, вище Курученкових ставків. Отже, Андрій спадкоємець Степан будучи підданим княгині Олександрі Браницької не лише не втратив належних йому земель, але і розширив свої сінокоси.

Після досліджень Юрія Мариновського стає зрозумілим механізм звільнення сина Степана Семеренка Федора з кріпацтва. Існуюча в симиренківській родині та поширена в літературі версія самовикupu Федора його братів та сестер від княгині Браницької не підтверджується документально. Виявлені Юрієм Мариновським документи, які у книзі подаються за №№ 3 та 4, доводять, що графиня Олександра Браницька свого сумлінного та метикуватого робітника Федора Семеренка звільнила від підданства (кріпацтва) за власною ініціативою. Йому ж надавалося право упродовж року з усім своїм збіжжям виїхати до міста, до державного села, приписатися до стану купців або міщан, чи то, відповідно до існуючого указу, набути землю і залишитися у селянському стані. Звільненому з кріпацтва (підданства) дозволялося виписатися з містечка Городище і забрати з собою худобу та все зароблене на землі. Упродовж року звільнений мав право збирати урожай зі своїх посівів і економії, не дозволялося стягувати з нього ніяких податків. Але



Володимир Симиренко

він мав сплатити подушне, податок за випис зі списку підданих містечка і сплачувати всі казенні (державні) податки.

З наступного документа № 4 довідуємося, що 26 січня 1824 року управляючий Городищенської економії Зубницький видав звільненому з підданства (кріпацтва) робітнику Федору Семеренку свідоцтво про те, що усі подушні податки за нього має сплачувати його батько Степан Семеренко і місцева громада. Дізнаємося і про те, що 1820 року Городищенській маєтності Олександрі Браницької успадкував її родич граф Михайло Семенович Воронцов. Отже, і за Воронцова за звільнення з кріпацтва Федора Семеренка його батько Степан та городищенська громада також були змушені сплачувати подушний податок.



Юрій МАРИНОВСЬКИЙ

Як засвідчує наведений у книзі Юрія Мариновського документ № 6, поширювана у спогадах симиренківських родичів інформація (яка проникла і в історичну, і у біографічну літературу) про те що Федір Симиренко, викупив з кріпацтва ще й своїх братів та сестер також не підтверджується. Адже навіть сина старшого брата Фоми (Хоми) Семеренка Михайла князя Михайло Воронцов звільнив з кріпацтва лише 23 серпня 1838 року. Це звільнення підтверджене при укладенні 9-ої ревізії 10 березня 1852 року. У документі зазначається, що всі податки при наступній ревізії (укладанні списків) за звільненого з підданства, належні державні податки будуть сплачуватися у містечку Городище.

Виявлені у Черкаських архівах документи (контракт оренди водяного млина на річці Тясмин Кіндратом Яхненком у графа О.М. Самойлова від 1828 року) підтверджують досить поширену в літературі інформацію про оренду млинів та іншої нерухомості спільниками і симиренківськими родичами братами

Яхненками. Саме ця бізнесова справа, а не міфічний знайдений скарб, дозволила і братам Яхненкам і Федору Симиренку накопичити перший капітал, який вони успішно використали для запровадження цукрового виробництва та бізнесу.

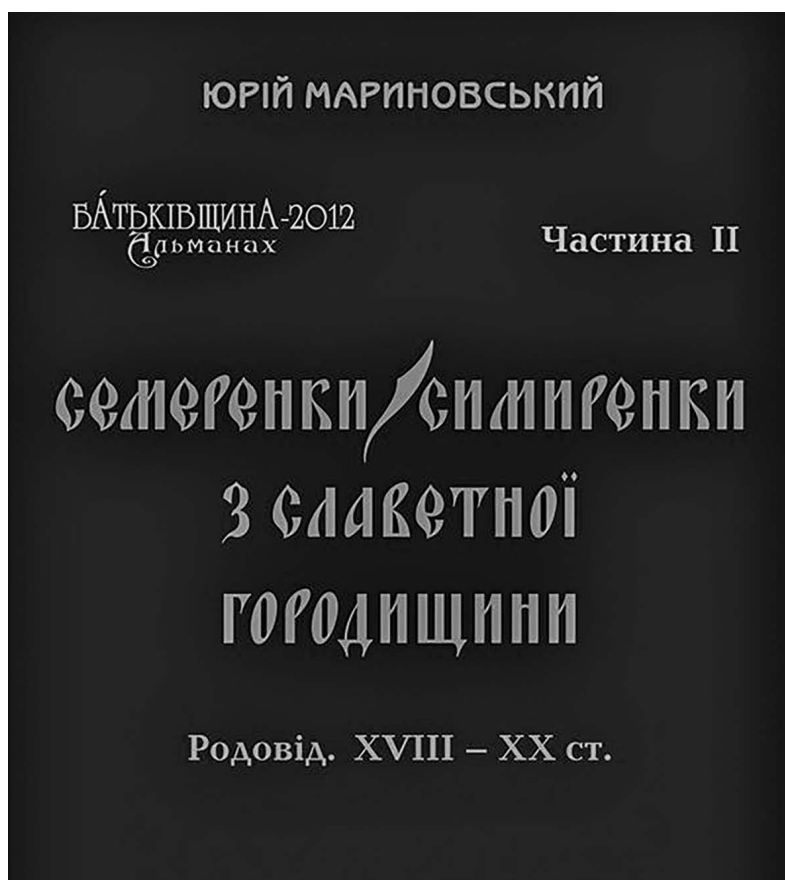
Стає зрозумілим також і історія Ташлицького цукрового заводу Платона Симиренка. Його 1844 року збудували купці Кіндрат Яхненко та Федір Симиренко за контрактом з поміщиком Ципріаном Олександровичем Березовським. А в 1854 році Платон Симиренко, мабуть, після смерті орендодавця вирішив взяти завод в оренду на 10 років. Окрім заводу, на 10 років (з 24 березня 1854 року) в оренду передавалось ще 200 десятин сільськогосподарських угідь та 40 десятин землі при заводі, острів на річці Ташлик і ставок на ній. Поміщик І. Березовський продав підприємцю для вирубки 230 десятин лісу.

Умови оренди для підприємця були досить кабальними. Але відсутність власної землі змусила Платона Симиренка піти на них. Це стало зрозумілим після захворювання та смерті підприємця у січні 1863 року. Тоді у спадкоємниці небіжчика Тетяни Симиренко Березовський став вимагати, нібито за невиконання контракту, передачу йому всього майна Ташлицького заводу. Проте Черкаський повітовий суд підтвердив правомочність попередньої угоди і залишив спадкоємцям всі права на володіння всім батьковим майном. Поміщик І.О. Березовський змушений був підписати з опікуншею Тетяною Симиренко мирову угоду (документ № 10).

У наступному документі № 11 наводиться перелік (реєстр) оцінки рухомого і нерухомого майна Ташлицького заводу, яке належало Платону Симиренку.

На мій погляд, неабияку цінність для науковців-шевченкознавців мають знайдені Юрієм Мариновським у Державному архіві Черкаської області два документи: заява удови Платона Симиренка Тетяни Симиренко до Черкаського міського сирітського суду про дозвіл на видачу адміністрації Городищенського заводу кількох сот примірників «Книги Тараса Шевченка «Кобзар» від 14 травня 1866 року» (документ № 12) та «Звернення Черкаського міського сирітського суду Черкаського повітового поліцейського управління за № 122 від 25 травня 1866 року «Про дозвіл передати всі наявні на заводі примірники Шевченківського «Кобзаря» (документи №№ 12, 13).

Відомо, що останнє прижиттєве видання «Кобзаря» поет видав на початку 1861 року. Видання накладом понад 1000 примірників профінансував власним коштом,

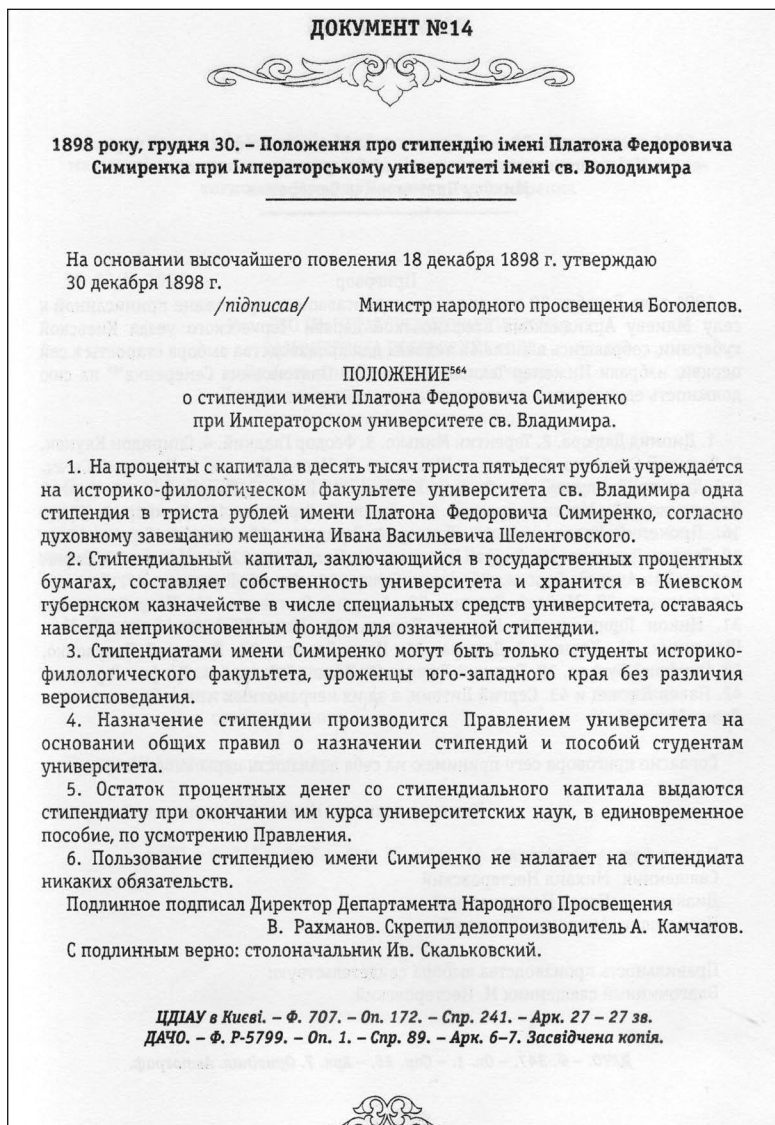
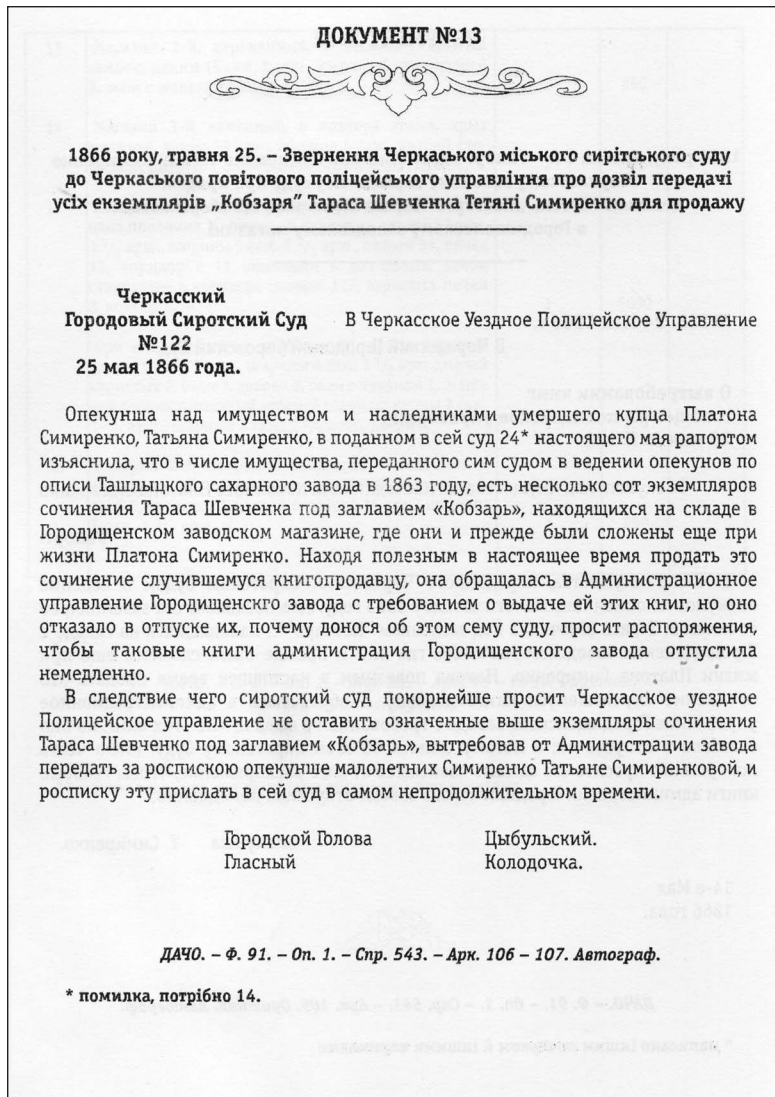
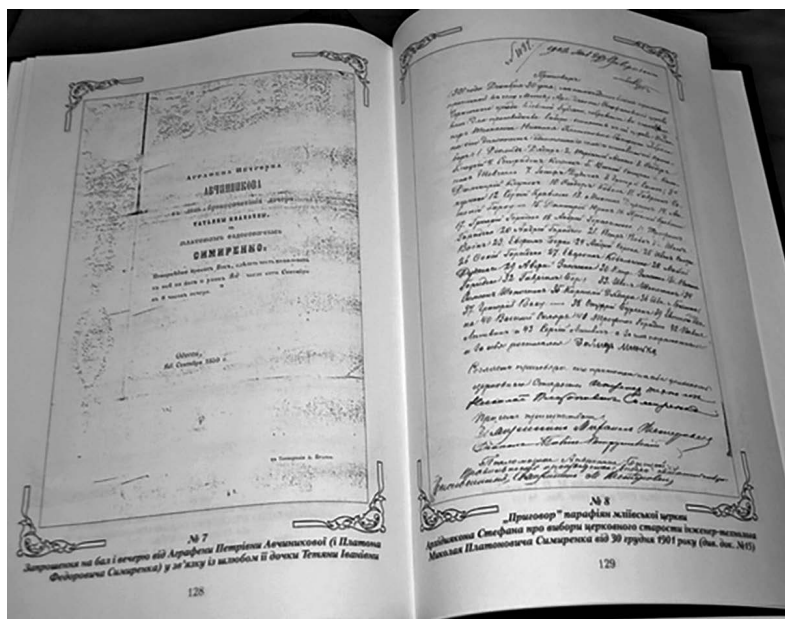


а не за кошти Городищенського заводу, великий шанувальник творчості Великого Кобзаря Тараса Шевченка Платон Симиренко. Понад тисячу примірників підприємець викупив особисто для поширення серед робітників своїх заводів. За життя меценат використав на безкоштовне поширення лише частину накладу. Раптова смерть підприємця на початку 1863 року (майже через два роки після смерті Тараса Шевченка) завадила поширити увесь наклад. Зазначимо, що Платон Симиренко помер ще молодшим від Тараса Шевченка, на 43-му році життя.

Тетяна Симиренко знаючи наміри свого чоловіка, безперечно, виконала його волю щодо безкоштовного розповсюдження «Кобзаря».

Вважаю, що для керівництва Київського національного університету ім. Т. Шевченка

і для Міністерства освіти і науки України буде досить цінним Положення «Про стипендію ім. Платона Федоровича Симиренка при імператорському університеті св. Володимира» (документ № 14). Вона була запроваджена імператорським указом 18 грудня 1898 року (фактично у переддень народження Платона Симиренка). За офіційною версією, як це зазначено в положенні про стипендію, її запровадили за духовним заповітом Івана Васильовича Шеленговського. Можна лише здогадуватись, що «височайшому повелінню» передувало клопотання авторитетних діячів української та російської громадськості. І відбувалося воно не без участі Василя Симиренка, Володимира Антоновича, Михайла Грушевського багатьох учнів та соратників видатного ученого-енциклопедиста.



Враховуючи близькі взаємини Тараса Шевченка з Платоном Симиренком та участь підприємця і мецената у виданні останнього прижиттєвого «Кобзаря», ця співпраця двох великих особистостей мала бути хоч якось вшанована в стінах Шевченківського університету. До цього зобов'язує і величезна роль одного з найвидатніших українських меценатів Василя Симиренка у здійсненні кількох повних видань «Кобзаря» Тараса Шевченка та всебічна підтримка видатним меценатом шевченкознавчих, етнографічних, археологічних та історичних досліджень університетських учених. На превеликий жаль, жодної згадки про співпрацю Тараса Шевченка з Платоном Симиренком немає в експозиціях університетського музею.

Більше того, керівництво університету і біологічного інституту всіляко ігнорують вшанування у шевченківському закладі всесвітньвідомого українського ученого-садівника та помілога Левка Симиренка, який упродовж 1874–1878 років навчався на природничому факультеті університету св. Володимира. Через участь у студентському революційному русі він змушений був перевестися до Новоросійського (Одеського) університету. Його він закінчив у 1879 році з ученим ступенем кандидата природничих наук.

Визнавати своїм вихованцем світового виміру вченого вважає би за велику честь будь-який європейський університет. На жаль, в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка вже котрий рік аморально дискутують про доцільність встановлення Садівничому генію України навіть меморіальної дошки.

А стипендію імені видатного українського підприємця, основоположника українського цукрового виробництва та машинобудування і суднобудування Платона Симиренка в університеті неодмінно потрібно відновити. Це наш моральний обов'язок перед пам'яттю видатного українського підприємця і Великого мецената хоча б напередодні його 200-ліття, яке припадає на кінець 2020 року.

Черкаський історик-ентузіаст Юрій Маринівський, відшукавши велими цінні симиренківські документи, вже зробив вагомий внесок до вшанування ювілейної дати цієї видатної особистості. Наступні дії за владою, ентузіастами-симиренкознавцями та патріотичною громадськістю.

Петро ВОЛЬВАЧ,
академік УЕАН, доктор філософії,
дійсний член НТШ, голова
Кримської філії НТШ, член правління
Всеукраїнського товариства «Просвіта»,
ім. Тараса Шевченка, член НСПУ, лауреат
премії ім. Л. П. Симиренка НАН України

І ПЕНЗЛИК – НАЧЕ СКРИПАЛЯ СМІЧОК

Світлі почуття захоплення викликають у відвідувачів виставки картин живописця, народної художниці України Оксани Полтавець-Гуйди, відкритої в Українському фонді культури імені Бориса Олійника.

Щоб долучитися до краси, якій Богом призначено рятувати світ людей, сюди приходять щодня. У будні – по обіді, після роботи. У вихідні – цілоденно. Приходять по одному, по двоє, гуртом, учні – класами, студенти – групами. Приходять фахівці, аматори і звичайні відвідувачі.

Зупиняються перед кожною картиною, вдивляються в зображення. Побачене обговорюють тихо, майже пошепки, щоб не заважати іншим сприймати музику тиші, яка струмує з гармонії барв та гри відтінків. Часом розглядають під різними кутами, відкриваючи для себе щось нове, несподіване, тому цікаве та привабливе.

А я – такий вже в мене фах – дивлюся на них і на експонати. Підслуховую їхні думки, порівнюю зі своїми. Стою перед картиною, на якій зображені двоє молодих геніїв – Тарас Шевченко та Семен Гулак-Артемовський. Великий Кобзар читає із записника вірш, а великий баритон, автор «Запорозця за Дунаєм», певно, підбирає для них мелодію. Якесь чаклунство в їхніх очах: куди не відхилилось – вони наздоганяють. Я ліворуч – вони туди, я праворуч – і вони за мною.

– Відчуття таке, ніби й ти серед них, – чую шепіт попередніх глядачок, – художниця так розташувала своїх героїв, що вони немов запрошують тебе до роздумів, до того, що їх непокоїть.



Оксана ПОЛТАВЕЦЬ-ГУЙДА

– І підігрує їм доречно розташоване плесо Дніпра, в якому віддзеркалюються високі дуби та верби. Їх об'єднує загальна сюжетна перспектива світло-блакитного неба.

Мене вже не дивує, що сказане ними відповідає моему враженню. Таким самим відчуттям присутності в зображеному на полотні переймаюсь перед портретом вродливої дівчини – «Марії». Кругловице рум'яне обличчя, на голові вінок волосся, брови – дуги-вервечки, очі – мов дві жарини, що випромінюють тепло і ласку, високу біломармурову шию обрамляє червоне із сріблястими блискітками намисто. Пальці складених на колінах навхрест рук тримають стебельце лугової квітки, яку ворухить вітерець, що грайливо прохоплюється з розташованого вдалині ставка. Чаклунство та й годі.

На світлі роздуми налаштує героїня картини, народна артистка України Наталія Сумська. Одягнена в український на-

ціональний костюм, вона ніби промовляє: скарбниця народної творчості невичерпна, її не замінить жодні модні «приколи».

Полонить уяву картина «Святвечір». Вона дихає далеким, незабутнім для кожного дорослого дитинством. Ікона Богородиці з малям обрамлена вишиваним рушником. Під нею на столі – ангел-хранитель, горщик узвару, тарілка куті, дерев'яна ложка, оберіг із житніх та пшеничних колосків, вивершених золотим пучком медуниці. І весь цей сюжет зворушливо освічує гойдливий пломінь воскової свічки. Гори, свіча, палай, свіча, народний дух ще не зачах. І ніколи не зачахне!

Душу наснажують живописні картини «Стефанія», «Подих весни», «Палац поблизу Мукачєва», «Світ дитинства: Іванка та Михась», «Останній автобус», «Сім'я», «Мавка» та інші. Створені в різні роки, вони підпорядковані одному – вірності своїй Вітчизні, любові до свого народу.

На думку відвідувачів – і я з ними цілком згоден, – творчості Оксани Полтавець-Гуйди властива рідкісна цілісність. Працю і свята, історичні події, побут і творчість народу, природу й архітектуру рідного краю вона з любов'ю оспівує у своїх полотнах. У портретах відомих особистостей переважає безпосередньо-емоційне враження художниці. Вона не лише розкриває миттєвий настрій портретованого, а й торкається потаємних струн його душі.

Враженнями своїми відвідувачі діляться в книзі відгуків. «Для нас є уроком, – написали студенти, майбутні художники, – що пейзажі й натюрморти Оксани Полтавець-Гуйди прийняті колірною

м'якістю, витонченістю барв, що зачаровують глядача: матовий з тонкою розробкою нюансів, сріблясто-сірий та блідо-рожевий, яскраво-зелений та золотавий, фіолетовий та блакитний – цю кольорову поліфонію художниця майстерно зв'язує у гармонійну єдність».

Поет Андрій Мельничук не міг обійтися без вірша. Захоплений талантом художниці, він написав: *Блакитні барви з неба дістає, Перекладає їх на полотнину. За мить – докіль співає, виграє, Не знаючи ніякого спочину. І пензлик, наче скрипаля смичок, Видобуває з фарб магичні звуки – Картини подають свій голосок, Як той апостол правди і науки.*



– Приємно, що останнім часом картинні виставки в наших залах стали не просто місцем зустрічі відвідувачів із живописом, – каже голова Українського фонду культури імені Бориса Олійника, академік Олександр Бакуменко. – Тут люди вчаться розуміти кра-



су життя, відрізнити оригінал від фальші, справжнє мистецтво від підробки. У такий спосіб картини Оксани Полтавець-Гуйди сприяють естетичному вдосконаленню і збагаченню людей різного віку. А це в наш складний час украй важливо.

Народилася художниця і живе в Києві. До малювання її залучив батько, визначний живописець, народний художник України Віктор Полтавець. У 1980 році закінчила Київський державний художній інститут. Зростанню її майстерності сприяли народні художники України, академіки В. В. Шаталін, Т. М. Голембіовська та народний художник СРСР, академік С. О. Григор'єв. Своєю чергою вмінню володіти пензлем вона навчає молодих у Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука.

Оксана Полтавець-Гуйда – учасниця багатьох Всеукраїнських та міжнародних художніх виставок. Вона член Національної спілки художників України. Її твори прикрашають музеї та приватні збірки України, Китаю, США, Росії, Німеччини, Італії...

Михайло БАЛТЯНСЬКИЙ,
заслужений журналіст України

ЛІТОПИСЕЦЬ ЖИТТЄВОЇ ПРАВДИ

Ці слова належать художникові Петру Івановичу Кодьєву (1899–1962). Його творчість була мало відома широкому загалові, але завдяки дослідженням доктора мистецтвознавства Олексія Роготченка вдалося дізнатися про складний життєвий і творчий шлях художника. А монографія доньки художника мистецтвознавця, доктора культурології Олени Кодьєвої цілісно розкрила фахівцям, як митець спромігся реалізувати себе, перебуваючи в самому епіцентрі вкрай складних і суперечливих подій воєн ХХ століття. П. Кодьєв опанував різні жанри й техніки і створив цілі цикли художніх творів, у яких вирує правдиве життя українського народу.

Петро Кодьєв не епатажний митець, він мовби поза сценою і мікрофоном, але його голос упевнено торкається струн душі й



«Жуків острів. Дорога»

наповнює шляхетністю, чистою помислів, високим художнім рівнем, естетичною насолодою.

Ось чому, на думку директора галереї Ганни Лавреши, представлена виставка вражає своїм рівнем.

Справді, кожен твір, а їх 35, демонструє багатогранність художника, знайдений власний творчий стиль у рамках реалістичної течії, підтверджує самотність київської мистецької школи.

З картинами можна розмовляти, і такі бесіди дають не тільки естетичну насолоду, а й збагачують знаннями. Історія українського народу в іменах, датах, подіях проходить через створені художні образи Кодьєва. Він звертається до теми козацтва, будівників соціалізму, Шевченківани, створення колгоспів, до воєнної теми. У портретній серії не лише розкриваються творчі вподобання митця, ми можемо простежити коло видатних особистостей, які формували творчу еліту століття. А це відомі письменники, художники, актори: І. Іжакевич, О. Вишня, А. Пащенко, В. Касі-

ян, Т. Яблонська, П. Панч, М. Лисенко, М. Бажан, І. Кавалерідзе, П. Сльота, І. Макогон, О. Тищенко, П. Говдя, Л. Міляева.

Тематичні картини свідчать про хвилювання митця за долю свого народу, особливо характерними є такі твори, як «Дорогами петлюрівщини», «Хвилина радості», «На колгоспному полі». А якщо художника привабили дари ланів і садів, то в цих картинах він оспівує красу природи. Найяскравіше характер митця, на мою думку, розкривається в серії пейзажів з такими мотивами, як «Лісова тиша», «Осінній спокій», «Річка Ступна», «Озеро Розлив у Кончі-Заспі», «Осін. У Ботанічному саду». Саме в цих творах Петро Кодьєв постає один на один з обраним мотивом і відверто розкриває свою душу...

Монографія, створена донькою художника Оленою Петрівною, відкриває широкому загалові невідомі сторінки з творчого життя батька. ►



«Осінь. Конча-Заспа»

► Петру Кодьєву все життя довелося слугувати державі, розв'язувати організаційні проблеми, особливо під час збереження та перевезення художніх фондів з Уфи до звільненої від фашистів столиці. Художник мріяв про видання книги спогадів, зберігав свої нотатки, замальовки, світлини, документи. Його хвилювали ідеологічні питання, сучасні методи навчання молоді, він переймався кадровими пи-

таннями в галузі культури, проблемами реставрації, допомагав окремим митцям.

Є ще одна важлива риса, притаманна цьому виданню – неймовірне бажання доньки передати вдячність батькові за порозуміння та любов, які були в родині. У додатках знайдемо документи і світлини з батьківської хати в місті Новогеорґієвську Кіровоградської області, унікальні довідки воєнного періоду, фото

з науково-реставраційних майстерень, з державних заходів, родинні знімки. Усе це доповнює розповідь про художника, громадського діяча, людину, безмежно захоплену мистецтвом і бажанням нести культуру у світ.

Коли картини зацікавлюють глядача, це є свідченням майстерності художника, коли вони приваблюють фахівців, це вже озна-



«Вітряк»

ки визнання, а коли їх прагнуть мати галереї та музеї, це вже народне надбання. Представлена виставка відкриває спадок Петра Кодьєва широкому загалові як важливу частину культурно-мистецької скарбниці українського народу.

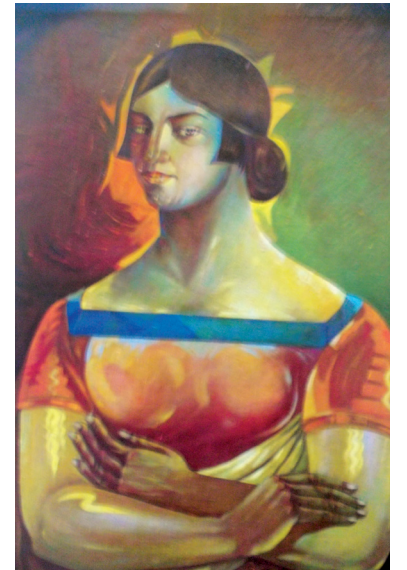
Петро Кодьєв народився в м. Новогеорґієвськ (нині м. Світловодськ Кіровоградської області) в родині робітника. У 1919–1920 рр. воював, потім брав участь у відбудові Донбасу. 1929–1932 – роки навчання в Київському художньому інституті. Майстерня вчителів з живопису А. Черкаського та В. Пальмова.

У 1931–1934 рр. працював директором Київського державного художнього технікуму. З 1934 по 1938 рр. перебував на посаді відповідального секретаря Оргкомітету Співки художників УРСР. У 1938 р. організував справу реставрації творів образотворчого мистецтва на Україні і став першим директором Державної науково-дослідної реставраційної майстерні. У 1943–1945 рр. працював директором Картинних фондів художніх музеїв України, які були евакуйовані до Уфи.

Твори П. Кодьєва зберігаються в музеях і приватних зібраннях України та за кордоном.

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець,
заслужений працівник культури
України, володар ордена Святої
великомучениці Варвари

Фото надані родиною митця



«Жіночий портрет»

ДИВАКИ ТА ПРИГОДИ ВОЛОДИМИРА ТАРАСЕНКА



«Природні кроки». 2013 р., полотно, олія

Якщо перед картинами цього художника виникне бажання «пошукати творчі паралелі», то «нашукати» в результаті можна багато чого – згадаються і Джузеппе Арчімбольдо з його істотами, складеними з речей чи овочів, і сюрреалісти (тут без коментарів), і Едвард Лір з його нонсенсами, і сам Льюїс Керолл з його унікальною здатністю розуміти зайложені метафори – на радість читачеві й світові – буквально. Адже й тут є і «Тонкі відносини», і «Зустріч у верхах», і «Збіг обставин», і «Встояти в часі»... Утім,

для самого Володимира Тарасенка розказані ним дивні історії – передусім притчі, кожна деталь яких потребує уважного споглядання та глибокого осмислення.

Усі його герої – диваки. Симпатичні, безпорадні, охоплені ентузіазмом великих відкриттів (причому славнозвісний «вічний двигун» для них, здається, – давно пройдений етап!), закохані, замріяні – різні. Іноді – моторошні. Дуже рідко – страшні (але тоді вже – страшні надзвичайно!). Вони легко й природно крокують у повітрі, ловлять вітер, купують-ся в променях зірки, мандрують у сімейній субмарині, годують птахів, рибалють у тазу, самовіддано їдять кавуни, а, наприклад,

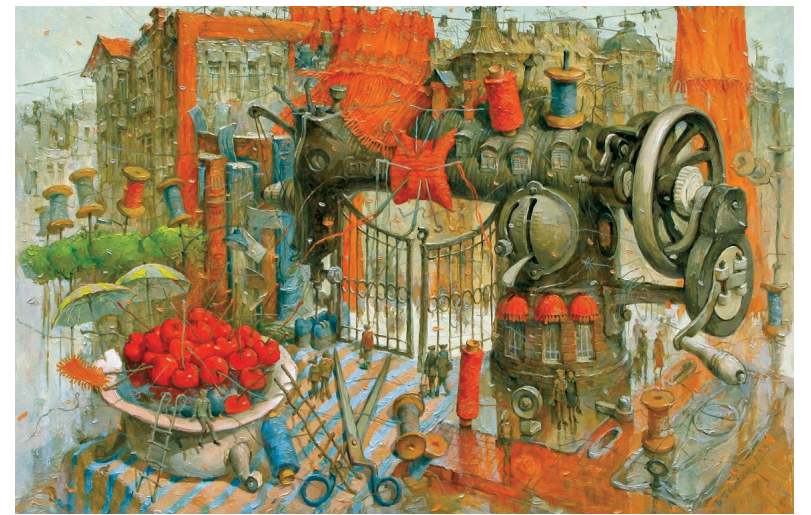
один тутешній садівник вкрай зайнятий тим, що ловить комаху (ймовірно, шкідливу)... поглядом!

Персонажі Володимира Тарасенка – не обов'язково люди. Це можуть бути антропоморфні дерева, квіти, що танцюють, або жива й розумна (і навіть заклопотана!) поштова скринька, яка працює, звичайно ж, кур'єром... Є, врешті олімпійські боги («без краваток») та ангели-блукальці. Але всі вони знов-таки – і насамперед – диваки.

Художник мешкав у Дніпропетровську (який тепер Дніпро), нині – у Києві. Але простір його картин визначили, здається, два інших міста. Напівказкові старо-



«Перетин дня». 2015 р., полотно, олія



«Нитки невидимі – нитки видимі». 2013 р., полотно, олія

винні будиночки з гостроверхими черепичними дахами вздовж вузької вулички чи навколо маленької площі – це ніби-то Львів, де Володимир Тарасенко навчався. Солідні темні споруди зі стримано-шляхетним декором, що складають довгу перспективу-проспект, напівприховану туманом-снігом-дощем – ніби-то Харків, де художник знов-таки навчався (і де він, до речі, народився). Іноді це майже «урбаністичний пейзаж з натури» – щоправда, «натуру» цю треба розуміти в місцевому, так би мовити, значенні й не дивуватися, наприклад, «Повному року одній вулиці» (на єдиній картині). Утім, дивуватися (тут) не треба, навіть побачивши взуття й гаманці (на коліщатках) замість машин або шафи замість будинків. Все гаразд. Просто це вже не місто. Це квартира.

Таких «інтер'єрів-екстер'єрів» у Володимира Тарасенка чимало, і деякі з них належать до найвиразніших його створінь. Усі картини київського художника – цікаві, але ці – насамперед поетичні. Адже швейна машинка, доповнена кутюю брамою і віконцями горіща – чудова, забута, раптом згадана й негайно матеріалізована гра з дитинства, а гомінлива вулична кав'ярня під кімнатною пальмою біля батареї – та особлива, сумна й світла самотність, коли вдома лише ти і рудий кіт...

До речі, в цьому дивному світі є – на крайній випадок – і засіб порятунку: пожежні сходи. Вони є на кожному даху, над кожним димарем. А ведуть на небо...

Оксана ЛАМОНОВА

Василь МАРСЮК

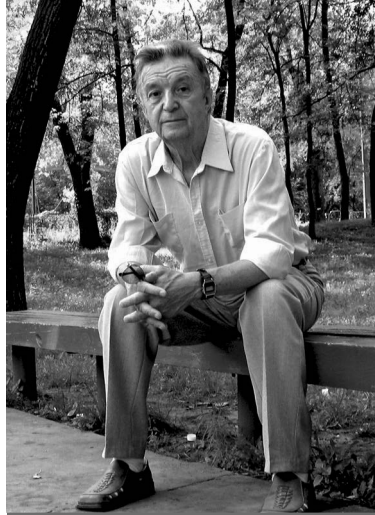
ВЕЛИКДЕНЬ У СЛЬОЗАХ

Я люблю в саду палити листя,
нині перед святом і палю.
Завтра Паска. В хаті моя Христя
щось пече і смажить. Я ж димлю.
Поглядаю все у бік Донецька,
що їжачить труби вдалині:
хоч би звідти банда чужинецька
не стріляла в ці святкові дні.
Що ще хочуть? Мар'їнка ж не
їхня.
Розбомбили шинний наш завод,
навіть в школах вибиті всі ві-
кна...
Муляє їм хата й мій город?
Ось товчусь на пенсії помалу,
пораюся днями у саду.
А моїх ровесників не стало –
у могилу звів підземний труд.
Наша шахта, правда, вже закрит-
та,
бовваніє тільки терикон –
аж руда від сонця піраміда –
наче запеклась шахтарська кров.
Пласт вугільний тут був ніку-
дишній,
ми в забої тислись, мов кротки.
Не прості були часи колишні,
та діждались більшої біди.
Терикон тепер – військова вежа,
наче на долоні – весь Донецьк.
Звідти, як не стріляти, то пожежа,
а то й гуркіт танків – хай їм
грець!
Мар'їнка – усе це Україна,
а Донецьк – якась вже ДНР.
Що дала кацапам ця руйна?
І кінця не видно їй тепер.
Ну, їх к бісу! Завтра свято. Кли-
ном
ген летять у небі журавлі.
Завтра, певно, стрінуся із сином –
він – танкіст, неподалік в селі.
З Києва приїхав добровольцем –
Україну, каже, захищать.
Ріс Андрійко справедливим хлоп-
цем,
не ховався від лиха у куцах.
Кликали його близькі друзики
їхати в Канаду, де комфорт,
та розкоші він послав до сраки
і за хліб тут вкалує, як чорт.
Другий син з Москви аж обізвався,
бо на заробітках там Іван,
і якась робота в нього ласа,
теж дзвонив: «З'явлюсь, як пар-
тизан!»
Цей проворний, знає, де копійку
і знайти, й покласти. У Криму
він добрячу дачу звів, ось тільки
довго не сидиться там йому.
Кличе нас із матір'ю до Криму,
там, мовляв, спокійно, як в раю...
А на кого тут же я покину
батьківські могили. І мою
хай тут хлопці виринуть у глині,
ген, там на узгірку степовім.
Хочу спочивати в Україні –
я уже обом їм заповів.
...Вдосвіта я не пішов до церкви –
дуже вже не наш московський піп.
Христя повернулася зі свяченим:
«Батюшка п'яленький там, як
чп!»
Розговілись, та й синів чекаєм,
хоч якийсь приб'ється до батьків.
Слава Богу, що стрільби немає!
А буває жарко з двох боків!
Що поробиш? Прикордонна зона.
Річечка Осикова – кордон.
Супляться донецькі терикони
на один наш ближній терикон.

Під обід діждалися Андрія,
у військовій формі – капітан!
А під вечір ще одна подія –
на авто під'їхав наш Іван.
Сидимо під вишнею надворі.
Тихо. Тепло. І парує чай.
Слухають вгорі знайомі зорі,
як тече розмова, мов ручай.
А розмова вже дійшла до греблі,
і засперечалися сини.
«Види досі всі живі та теплі,
бо Москва ще не веде війни» –
Це – Іван. Андрій одразу в піку:
«Ну, а хто стріляє по батьках?!
Отаким хохлам слід бити піку –
на московських казяться хлібах!»
«Ану, бий!» – підскочив до Андрія,
пістолет наставивши Іван.
«Не лякай! Я теж стріляти
вмію!» –
і Андрій теж витягнув наган.
Мати, як побачила, зомліла...
«Ви ж не воріженьки, а брати!»
Я між ними став: «Якщо здуріли,
то стріляйте в мене! Ти і ти!»
Опустили голови: «Пробачте!»
«Хай вже вам пробачить божий суд!»
Як тепер я житиму? Ви краще
вбили б нас із матір'ю отут!»
Відвели до хати бідну матір.
Я сином сказав за ворітьми:
«Вас обох прийму у рідній хаті,
як нареши станете людьми!»
Той – в один бік на своїй машині,
той – у другий голову поніс.
Ну, а ми із Христею в хатині
вже себе не бачимо від сліз.
«Чом ти так суворо? Це ж синоч-
ки...»
«А вони забули, хто ми їм?»
Україну довели до точки –
тут нема прощення і своїм!»
Ось такий, Христіно, в нас Ве-
ликдень.
Значить, святкувати нам не час.
Біситься кругом кацапський зли-
день,
баламутить Київ і Донбас.
Ех, минули роки молодецькі!
Шахта відібрала ні за греш...
А з-за терикону над Донецьком
місяць вже кривавиться, як ніж...
01.12.2016 р.

СТЕПОВА МАСЛИНА

Ще тиждень тому я дзвонив се-
стрі –
казала, що помалу шкандибає,
що вправ снаряд в сусідському дво-
рі,
що ця біда її ще обминає.
А сьодні їду вже сестру ховать –
в Донеччину, що у війні тривож-
ній.
Весь день вести авто – не благо-
дать,
вдихаючи наркотик – смог дорож-
ній.
А вздовж дороги то цвітуть сади,
то ниви проти сонця гріють спи-
ни –
виходь, співай! – а ти весь день
сиди,
кермуй, старий музико, безупинно!
Аж за Дніпром (тепер так місто
звуть)
я зупинив авто біля посадки.
А тут маслини – Боже! – як цві-
туть!



БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Василь Андрійович Марсюк
шойно відзначив своє 80-річчя.
Народився на Донеччині у місті
Мар'їнка, яка вже чотири роки
у прифронтовій зоні потерпає
від обстрілів московськими
бандформуваннями.
Тут минули його дитячі та
юнацькі роки. Навчався в Ки-
ївському держуніверситеті
імені Т. Шевченка. Викладав
історію в педінституті й тех-
нікумі в Черкасах, де згодом
очолював обласне літературне
об'єднання. Тривалий час пра-
цював редактором у видавни-
цтві «Веселка» в Києві.
Член Національної Спілки
письменників України. Автор
низки книжок поезії, двох ро-
манів у віршах «Донецька пре-
людія» і «Московський час»,
двотомника «Твори».
На його вірші написали кілька
пісень відомі композитори, зо-
крема Володимир Івасюк.
Є лауреатом Міжнародної лі-
тературної премії імені Івана
Кошелівця.

Як в юності цвіли. І згадки, згадки...
О, де ви ділись мрії молоді?
О, де тепер ти, юнко чорнокоса?
Лиш пісня, мною складена тоді,
нагадає про все, що відбулося.
«Як ми зустрічались,
за рученьки брались,
духмяна маслина цвіла...»
(Багато тоді що гадалось,
і дівчина-мрія була...)
Я – вчитель музики тоді ще
в містечку (а Донецьк – за крок),
вона – школярка найгарніша,
а коли так, то й наймиліша.
І милим кожний був урок!
Так, вів я музику у школі
і вів шкільний чималий хор,
а ще давав уроки Олі –
схотів так батько-прокурор.
Хоч Олин татко значивсь паном,
а я був бідний музикант,
здружило нас фортепіано,
і ніжні руки, і синій бант
звуть)
я зупинив авто біля посадки.
А тут маслини – Боже! – як цві-
туть!

І я з шахтарської хатини
літав у терем багача,
аби дві радісні години
учити й бачити дівча.
І Оля теж тяглась до мене,
хоч старший був я літ на п'ять,
в амурних справах все ж зелений,
бо не навчився ще гулять.
Була весна. Цвіли маслини
в густих посадках польових.
І надвечірньої години
ми зустрічались біля них.
Обоє на велосипедах,
готові хоч на край землі
летіти у пшеничних нетрях,
немов метелики в імлі...
О, не забути тих мандрівок
і скромне потискання рук,
і перегуки перепілок –
як фортепіано срібний звук!
А дух маслини запашистий
в степу пахтів аж до зірок.
Вертались ми хмільні у місто
і від їзди, і від думок.
Я на слова дружка-поета
склав першу пісню у житті,
і ми із Олею дуєтом
співали тут на самоті.
«Як ми зустрічались,
за рученьки брались,
духмяна маслина цвіла,
і пахоці п'яні,
і думи весняні
вона у серця нам лила.
Та люди байдужі,
солом'яні душі
зрубали маслину під пеню,
і нас розлучили,
обрізали крила –
не стало у полі пісень...»
Хоча кінець її сумливий,
була нам пісня не чужа.
Ми ждали ще у світі дива,
і не печалилась душа.
Та якось нам у чистім полі
ілях перекрыли два авто,
ступив до мене батько Олі
і запитав: «Ти знаєш – хто?!
Їй ще сімнадцяти немає,
а ти знайшовся тут, бугай!»
І вже не місяць в небі сявав,
а чорний ворон, гай-гай-гай!
І враз розвіявся дух маслини,
повіяв лиш донецький дим.
У ніч поїхали машини,
оставсь у полі я один...
Що далі? Краще б і не знати?
А далі проза. Пустотивіт.
Мене під осінь у солдати
постригли аж на кілька літ.
Та я розводиться не буду
про службу-кару. Хай їй грець!
А Оля до медінституту
пішла учитися в Донецьк.
Там за студента вийшла заміж
(сестра повідала колись).
Як ті дороги між полями,
дві наші долі розійшлись...
(Мій анти-тесть у депутати
народні вліз – в донецький клан!
Де він тепер, не хочу знати –
зліняв десь, мабуть, за курган).
І в мене теж своя історія:
подавсь до Києва, як птах,
а там судьба – консерваторія
і вже повік музичний фах.
І ось тепер уздовж посадок,
які срібляться від маслин,
я у полоні юних згадок

спішу на похорон сестрин.
Дорога на Донецьк пустельна.
Частіш авто військовиків.
Воно й не дивно. Там пекельна
війна-стрільба з усіх боків...
А вже гирчить вугільним димом.
Чужий той дим. Чужий Донецьк.
Його шляхами степовими
об'їхав хоч у навпростець.
Вже й Красногорівку проїхав,
а там – і Мар'їнка моя...
Та на дорозі знявся вихор –
і світ померк. І я – не я...
Що я живий, дізнавсь не скоро
уже в лікарні, у бинтах,
неначе мумія-потвора.
«О, вже прокинувся наш Бах!» –
Це виринає, наче з ночі,
обличчя лікарки ясне,
сміються з ночі теплі очі:
«Ми Вас підшили – все мине!»
Та знов туман. І знову жінка
сміється тепло раз-по-раз.
Я щось пригадую, та тільки
впадаю знов у сонний транс.
А якось лікарка спитала:
«Ви не впізнали ще мене?»
А я Вас зразу впізнала...
І може, це Вас надихне?
«Як ми зустрічались,
за рученьки брались,
духмяна маслина цвіла...»
Я тихо аж вигукнув: «Оля!»,
і в серці відлуннявся крик.
«Ось, бачте, як зводить нас доля...
Знайомтесь! Ось мій чоловік.
Це він Ваші руки відмінно
усі позиживав, щоб зрослись...
Бо як же Вам без піаніно?
Ой, гарно Ви грали колись!»
Запахла так маслина п'янка,
як у степу п'янила нас.
Ясніли очі у гречанки...
І вперше з ліжка я піднявсь.
«На мінне поле знов не їдть,
щоб не набратися біди!» –
хірург сміявся не ехидно
із рук знімаючи бинти.
Це гріх – лежати серед літа,
воно не жалує нероб.
І згодом я уже провідав
сестри могилку – свіжий горб.
А поряд з нею сплять всі рідні –
старенька мати, юний брат...
Сплять неспокоїно – бідні,
бідні! –
під вражі гуркоти гармат.
Я думаю був, аби лежали
тут і мої колись кістки,
та душу всю переорали
чужі московські байструки.
Така сумна автомандрівка
в Донбас судилася мені.
Моя там спалена автівка
стоїть, як пам'ятник війни.
Тепер найму собі Пегаса –
і в путь на Київ – за рояль!
Я не вклонюсь тобі, Донбасе –
тебе, каліку, просто жаль!
Ось і кінець моїй розмові.
Я все це, власне, розказав
своєму другу Марсюкові,
з яким був пісню написав –
а далі що, він знає сам.
«Як ми розлучались,
за рученьки брались,
маслина уже не цвіла.
Всі пахоці п'яні,
всі думи весняні
нам юним вона віддала...»
29.11.2016 р.

Афанасій Нікітін – відома постать в історії, що правда не нашій, а «Хождение за три моря» справді цікава пам'ятка давньої літератури, особливо, якщо читати її не російською, а мовою оригіналу... Однак, чому десять років тому Нікітину у Феодосії встановлено пам'ятник? І чи є сенс згадувати про нього?

Валерій ВЕРХОВСЬКИЙ

Почнемо з походження торговця, мандрівника та письменника. «Аз-русин», – самоідентифікується він на початку своїх мемуарів. Афанасій Нікітін московитом не був ніколи: Велике князівство Тверське, звідки він родом, не лише відстоювало незалежність та опиралася намірам іншого великого князівства, Московського, панувати над сусідами (під десницею Орди, ясна річ); тривалий час Тверське князівство перебувало у союзницьких стосунках з не менш великим князівством Литовським.

Афанасій Нікітін вирушив у свою комерційну подорож у 1468 році – 550 літ тому. Нині в Росії курсує пасажирський потяг «Афанасій Никитин» сполученням

УРУС ЕРИ БЕГЛЯРИ



Пам'ятник Афанасію Нікітину у Феодосії

Москва – Санкт-Петербург, хоча з точки зору історичної справедливості ліпше було пустити його за маршрутом Твер – Нижній Новгород – Астрахань – Дербент. Вихавши з Твері, Нікітін проїхав з торговим караваном Калязін,

Углич, Кострому, Казань та навіть тодішню столицю – Сарай, а потім плив Каспійським морем до узбережжя сучасного Дагестану, де розбійники захопили одне з купецьких суден та забрали в полон людей. У Дербенті Нікітину вдалося умовити представника ширван-шаха посприяти у звільненні бранців.

Далі Нікітін попрямував на південь, до Баку, міста, де «горить негасимий вогонь». А Баку це майже Персія. І сталося так, що невдача комерційної експедиції призвела до запаморочливої мандрівки Персією та Індією.

«А вѣрѣ въ Индѣи всѣх 80 и 4 вѣры, а все вѣрують в Бута. А вѣра с вѣроу нишиеть, ни ясть, ни женится. А иныя же боранину, да куры, да рыбы, да яйца ядят, а воловины не ядят никакаа вѣра... Индѣяне же не ѣдят никакого мяса, ни яловичины, ни боранины, ни курятины, ни рыбы, ни свинины».

Жити мандрівникові судилося недовго і багатства він не набув, проте останні роки земного шляху виявилися в нього насичені подіями та враженнями. Усе, що лишилося в нього – кінь, і того він змушений був продати за шістьдесят вісім футунів у місті Бідарі, де «змеи ходят по улицам, а длина еѣ двѣ сажени».

Далі автор рукопису наводить цікаві та сенсаційні факти про Індію: «А обезьяны, то тѣ живут по лѣсу. А у них есть князь обезьяньский, да ходит ратию своею. Да кто замает, и они ся жалуют князю своему, и онъ посылает на того свою рать, и оны, пришед на град, дворы разваляют и людей побьют. А рати их, сказывают, велми много, а язык у них есть свій».

А ще про бойових слонів, султанський палац, звичай та побут мешканців екзотичної країни... «Индѣяне же вола зовут отцем, а корову материю». В Індії Нікі-

тін провів три роки, шлях додому проліг через Персію та турецький Табзон, далі Чорним морем і привів його врешті до Криму: «Божию милостию приидох в Кафу за 9 дни до Филипова заговѣнниа. Олло перводигер!»

У 1474 році Нікітін нарешті мав змогу відпочити від пригод, опинившись у місті, де зустрічалися Схід і Захід. Саме тут, у Кафі, він взявся писати рукопис, що уславив його ім'я. Навесні 1475 року Афанасій Нікітін з купецьким караваном вирушив на Поділля. То був один з останніх караванів, а можливо – зовсім останній перед османським завоюванням південного берегу Криму.

«А в Севастий губѣ да в Гурзыньской землѣ добро обилно всѣм. Да Турская земля обилна велми. Да в Волоской землѣ обилно и дешево все съѣстное. Да и Подолская земля обилна всѣм. А Русь ерѣ тангрыд сакласын; олло сакла, худо сакла! Бу даниада муну кибить ерѣ ектурѣ; нечичь Урус ери бегляри акой тугиль: Урус ерѣ абоданѣ болсынѣ; растѣ кам даретѣ. Олло, худо, Богѣ, данѣиры». («У Сиваський окрузі та в Грузинській землі всього досить. И Турецька земля вельми щедра. Та у Волоській землі достаток і дешева вся їжа. Та й Подільська земля всім багата. А Русь оберігає Тенгрі! Аллах, збережи її! Господи, збережи її! На всьому світі нема країни, такої, як вона, хоч князі Руської землі несправедливі. Нехай облаштується Русь і постане в ній справедливість! Боже, Боже, Боже, Боже!»).

Людські князі, на відміну від мавпячого князя, чинили вельми несправедливо; і Крим, і Україну, і батьківщину Нікітіна очікували епохальні зрушення. Вже влітку 1475 року Кафа пала без бою, відчинивши браму міста туркам. Поки Нікітін мандрував, в 1470 році помер Новгородський єпископ і новгородці звернулася по призначення нового єпископа до митрополита Київського, а не Московського (бо в 1461–1517 рр. митрополити московські призначалися князем, а не Вселенським патріархатом, отже були «неканонічними», невизнаними у Царгороді). Князем Московським цей крок був розцінений як зрада, відтак Іван III рушив походом на Новгород; Твер у цій війні стала на бік Москви. Падіння Новгорода – європейського міста, що входило до Ганзи і розвивалося власним шляхом, призвело до колосального розширення володінь Московії. Але цей процес супроводжувався жорстокою депортацією новгородців, у якій загинуть тисячі кращих людей міста, а головне – європейський вільний дух буде вигнаний з північно-східної Русі. Вигнаний

Москвою, яка не зносила найменших його проявів. Вигнаний не просто надовго – назавжди. Етнічні чистки та депортації стануть лиховісною традицією Московської держави, хоч як би вона згодом не називалася: царством, імперією, республікою, союзом чи федерацією. Ось таким чином збиралися докупити «канонічні території». А вже за кілька років після Новгорода паде і сама Твер.

Цивілізаційного кордону тоді між північним сходом і південним заходом Русі ще не існувало, він лише починав проглядатися. Схід та Захід це лише напрямок обертання планети. Цивілізація – не даність, а процес напруженої роботи голови та рук. На цей момент вже півсотні українських міст отримали магдебурзьке право, а в 1494-му році і Київ отримує такий статус. «Магдебургія» проіснувала тут до 1835 року – коли буквально: «Цар Микола її приспав», як і в решті міст імперії. І в Києві, і в Магдебурзі, і по всьому світові князі були несправедливі, однак вироблені цивілізацією принципи обмеження владних повноважень та незалежне судочинство дозволили опиратися свавіллю.



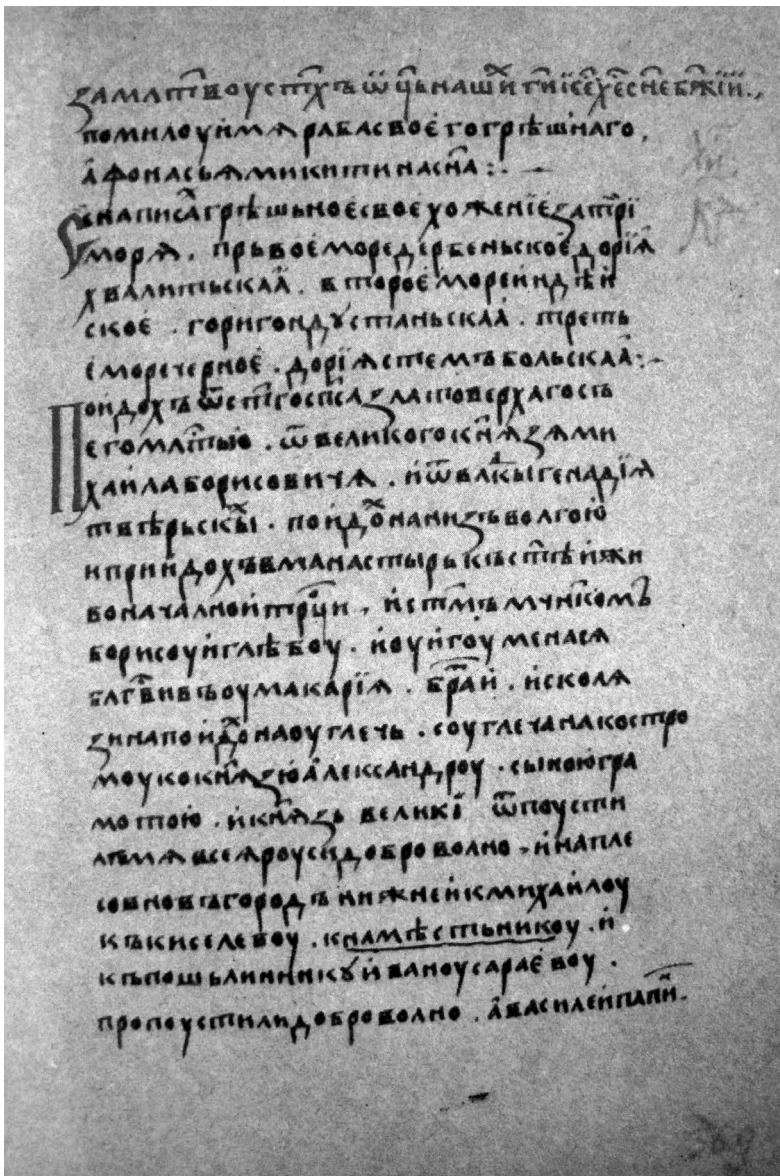
Радянська поштова марка, присвячена подорожі А. Нікітіна в Індію

Десять років тому у Феодосії, колишній Кафі, в липні 2008-го року встановлений пам'ятник Афанасію Нікітину. Якби «урус ери бегляри» сучасності, замість ліпити з нього один із символів «руського мира», читали книгу великого мандрівника, якби розуміли розпач, з яким він повертався на батьківщину, не знайшовши правди навіть за трьома морями...

«Милостию Божию преидох же три моря. Дигерѣ худо доно, олло перводигерѣ дано. Амине! Смилна рахам рагим. Олло акьбирѣ, акши худо, илелло акшѣ ходо. Иса рухоало, ааликѣсоллом. Олло акьберѣ...»

Для гарантії Нікітін молився всіма молитвами, на всіх мовах, які знав: перській, руській, татарській, арабській... Всевишній, зрештою, розуміє всі мови.

А написано – залишається.



Факсиміле першої сторінки рукопису за Троїцьким Літописом. Взято з книги «Подорож Афанасія Нікітіна»

Моя рідна Йосипівка, що в Надбужжі, має багатюще минуле, передусім завдяки сусідству з такими осередками історії та культури, як Олеський замок, Пілиська гора, що є оберегом пам'яті славетного Маркіяна Шашкевича.

Її палили польські завойовники, які в 1432 році штурмували Олеську твердиню, зазнавала вона й нападів ординців. Восени 1837 року в Юськовичах (тодішня назва села) гостював співавтор альманаху «Русалка Дністрова», на запрошення діда Тадея Василевського.

Згадуване в історичному творі «Черлене вино» Романа Іванчука як заолеське село Юшківичі, воно трансформувалося у Юськовичі, а в 1947-му одержало назву Йосипівка. Хай минувшина села не так ґрунтовно досліджена, як Ожидова, Олеська, Соколівки, але назви місцин, овіяні легендами та переказами, свідчать про їхні давні-прадавні витоки.

Такі невеликі поселення, що згортувалися побіля Йосипівки, як Скри-

пустив коріння на наших теренах цей чоловік: побудував хату, одружився. Десятеро синів і троє дочок виховали вони з дружиною. Жили всі дружно й разом. Але один із синів покинув родинну оселю й замешкав окремо. За це прозвали його «диваком». Побудувався він у місцині, що нині називають «Диванчині». Прожив довге життя, корчував ліс, займався бджолярством і землеробством, копав ставки. І звали його Богданом.

Волелюбний спротив нападникам, започаткований далекими пращурами, увійшов у плоть і кров наступних поколінь. Свято бережуть спомини про загиблих героїв мої односельці. У державні та релігійні свята є добра нагода зібратися громадою на старому цвинтарі біля символічної братської могили, що увічне пам'ять 79 загиблих земляків, які впродовж 1936–1952 років боролися в лавах ОУН-УПА. Ось такі поетичні рядки, сповнені смутку і героїки, викарбовано на постаменті:



ги, Павлики, Сидори, Застав'є, не живуть відокремлено, а залучені до її культурно-просвітницького, та сільськогосподарського життя. З хутора Застав'є – родовід кіноактора Івана Гаврилюка, відомого за фільмами «Анничка», «Захар Беркут», «Білий птах з чорною ознакою», «Карпатське золото», «Данило – князь Галицький», «Ати-бати йшли солдати», «Вавилон ХХ» та іншими.

Символічна могила з написом на камені: «Убієнним синам України» – свідчення того, що й невеликого хутора торкнулося духовне відродження. А неподалік від колії – гірська місцина для невеличкої каплички, спорудженої коштом фермера Євгена Підвального.

Хутір Сидори – це невеликий населений пункт (приблизно 50 будинків), що майже зливається з Йосипівкою. Про походження його назви мовлять перекази. За одним з них, панський ловчий, тобто мисливець, що дбав про вдалі полювання для багатіїв, звався Сидор. Інша версія – це героїзована оповідь про нашого славного пращура – людину великої багатирської сили та відваги.

У місцині, яку нині називають «Звіринець», був ліс, водилося багато звірів. Це були часи бусурманських набігів на наші землі. І от звідкілясь з'явився чоловік на ймення Ізидор чи Сидір, щоб чинити нападникам рішучий опір. І не один з них загинув в озері, що за «Малинником».

*Спи товаришу, спи
В тихім сні забуття,
За Україну ти склав
Молоденьке життя.*

А восени, коли біля могил пломеніють рясні кущі калини, то нагадують нам про тих, хто знайшов тут вічний спочинок. Її червоні кетяги, наповнені сонячним промінням, – це народний символ нашої неньки-України, уособлення вірності й чистоти. Тут поховані троє воєнків УПА, уродженців Тернопільщини. У лавах Українських Січових Стрільців, а пізніше – в УПА воював 51 йосипівчанин (шестеро з них загинули).

Мої односельці – не тільки відважні воєнки, а й хлібороби, садівники, науковці, педагоги, лікарі, громадські активісти, діячі мистецтва та культури. Силою свого розуму, талантом, працелюбністю вони прославили Олеський край.

Найперше заслуговує на пошану та добру пам'ять Борис Дупеліч (1936–2016 рр.). Це колишній меліоратор, громадський активіст, автор краєзнавчого нарису «Йосипівка у ХХ ст.». У його активі – багато добрих справ: особисто й опосередковано причетний до ремонту церкви, початкової школи, спорудження братської могили, реконструкції поховання воєнків УПА, встановлення меморіальних знаків, зведення пам'ятників воєнкам дивізії «Галичина».

Ігор БІДЮК,
с. Йосипівка, Львівська область

(НЕ) ДИТЯЧИЙ ПОГЛЯД НА ВІЙНУ



Важко не погодитися з тим, що рухатися сходами знань завжди цікаво. Так і цього разу запрошені учасники заходу вирушили сходами донизу та опинилися в затишній залі бібліотеки-філії № 8 для дорослих ЦБС Холодногірського району м. Харкова, розташованій на вулиці Ярославській, 17. Саме там відбулася доволі неординарна для міста подія: презентація книги невигадиш історій «(НЕ) ДИТЯЧИЙ ПОГЛЯД НА ВІЙНУ».

Учасниками творчої зустрічі з читачами, яка відбулася з нагоди Дня Конституції України, стали діти, чий сюжет опубліковано в збірці. Це учасники гуртків позашкільної освіти «Лідерство – запорука успіху» та «Медіакультура» Центру дитячої та юнацької творчості № 5 Харківської міськради Катерина Псарьова, Аліна Дзюбаненко та педагог Леонід Гапеев.

Від імені авторів варто подякувати за організацію цього заходу завідувачці бібліотеки-філії № 8 Ганні Олексіївні Івлєвій. Саме вона за доволі короткий час, незважаючи на літню спеку та перебування дітей поза містом під час літніх шкільних канікул, зуміла обдзвонити й запросити чимало читачів. І підлітки, і дорослі були присутні під час презентації книги.

Можливо, одразу варто згадати про деякі статті Основного Закону. Так, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина,

її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та гарантії їх визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. На підставі ст. 8 Основного Закону в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. А норми Конституції України є нормами прямої дії.

Відповідно до ст. 34 Конституції України, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

У час, коли в країні стрімко падає рівень життя, незрідка відчувуються депресивні настрої в суспільстві. При цьому можна почути, як можновладці з телеекранів повторюють одне й те саме, мовлять, у країні триває війна... Водночас варто не лише говорити, але й конкретно діяти! Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» створила важливу та корисну, позитивну справу для тих, кого військові дії на Сході торкнулися безпосередньо.

Масштабний всеукраїнський проект «Інтеграція через діалог»,

за підтримки Європейського Союзу, почався ще з 2016 року. Проте, як уже багато зроблено його організаторами за цей час, можна докладніше дізнатися на сайті <https://www.novadoba.org.ua/>

А зараз коротко розповім про історію нашої інтеграції до цього важливого проекту. Здобувачі позашкільної освіти з основ журналістської та літературної творчості (очолюваних автором гуртків) долучилися до «Інтеграції» наприкінці 2017-го. Саме тоді привернуло увагу педагога оголошення про «(Анти) конкурс: (не) дитячий погляд на війну». Чимало учнів почали активно писати твори на цю тему.

Оскільки Харківщина вже з перших днів АТО прийняла чимало вимушених переселенців, надавши людям роботу, житло, можливості для навчання, то чимало серед юних авторів обрали темою дослідження саме невигадані історії про конкретних людей.

Конкурсний відбір на загальноукраїнському рівні був нелегким. І, нарешті, у травні 2018-го вийшла з друку ця книга, вона містить 7 розділів на 320 сторінках. Читачам уперше в Україні пропонуються роздуми дітей з різних куточків країни про нашу сучасну історію. І про те, чим стала для них війна...

Перша презентація книги на загальнодержавному рівні відбулася в Києві 1 червня під час 17-ої літньої Молодіжної Академії. Туди серед авторів було запрошено Катерину Псарьову та Леоніда Гапеева. А тепер, під час презентації книги у Харкові, юні учасники гуртків поділилися з присутніми своїми зовсім не дитячими роздумами про те, що відбувається з вимушеними переселенцями. При цьому всі автори наголосили на головному: навіть опинившись у новому середовищі, людям варто не складати руки, а наполегливо рухатися далі у своєму розвитку. Катя Псарьова розповіла про 13-ту і 17-ту Молодіжні Академії, учасницею яких вона стала, завдяки проекту «Інтеграція». А 4-класниця Аліна Дзюбаненко, яка вперше взяла участь у такому публічному виступі в Харкові, закликала всіх небайдужих повірити в себе й у зміни на краєчку для всієї України.

Леонід ГАПЕЕВ,
керівник гуртків «Лідерство – запорука успіху» та «Медіакультура» ЦДЮТ № 5
Харківської міськради,
учасник проекту «Інтеграція»,
член Національної спілки журналістів
України
Фото: Ганна ІВЛЄВА

Цей номер газети «Культура і життя» був підготовлений до друку заздалегідь, у зв'язку з літніми редакційними канікулами

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

№ 32 (4811), 10 серпня 2018 р.

Свідчення про реєстрацію КВ № 1026 від 26.10.1994 р.

Засновники: Міністерство культури України, редакція газети

Головний редактор: Євген БУКЕТ

Адреса редакції: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-62, cultandlife@gmail.com

Видавець: Національне газетно-журнальне видавництво

Генеральний директор: Андрій ШЕКУН

Адреса видавництва: 03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1
Тел.: +38 (044) 498-23-65

Дизайн та верстка: Сергій ЗАДВОРНИЙ

Поліграфічний комбінат: ТОВ «Типографія "Від А" до Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40. Тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51

Розповсюдження і реклама:

Тел.: +38 (044) 498-23-64; +38 (097) 111-17-66

Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціально обумовлених випадків, надає лише авторський погляд. Вміст газети поширюється на умовах ліцензії

CC BY 3.0, якщо інше не вказано стосовно конкретного матеріалу.

Передплатна ціна на 2018 р.:

6 місяців – 199,58 грн; 9 місяців – 299,57 грн.

Передплатний індекс: 60969

ISSN 2519-4429

Наклад 5 000

Ціна договірна

© СС ВУ «Культура і життя», 2018

